

**Dokáže politická ekonomie vysvětlit
soudobou hospodářskou politiku
Ruska?**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Luděk Kouba, Ph.D.

Jana Makovcová

BRNO 2016

Poděkování

Tímto bych ráda upřímně poděkovala vedoucímu bakalářské práce, panu Ing. Lud'ku Koubovi, Ph.D., za trpělivou spolupráci a věcné připomínky k této bakalářské práci. Dále bych ráda poděkovala rodině a příteli, kteří mi poskytli skvělé zázemí po celou dobu studia.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Dokáže politická ekonomie vysvětlit soudobou hospodářskou politiku Ruska?**

vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

V Brně dne 23. května 2016

Abstrakt

Makovcová, J. *Dokáže politická ekonomie vysvětlit soudobou hospodářskou politiku Ruska?*. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2016.

Tato bakalářská práce analyzuje soudobou hospodářskou politiku Ruské federace v kontextu současných teorií politické ekonomie. Hledá spojitosti těchto teorií a reálných rozhodnutí Ruska na poli hospodářské politiky. Teoretický text se zaměřuje na klasifikaci politických režimů a jejich vlivem na hospodářský vývoj. Analytická část analyzuje konkrétní kroky v hospodářské politice Ruské federace, které jsou motivovány politickými faktory.

Klíčová slova

Politická ekonomie, hospodářský růst, Ruská federace, Vladimir Putin.

Abstract

Makovcová, J. *Prove the political economy to explain the present economic policy of Russia?*. Bachelor thesis. Brno: Mendel University, 2016.

The bachelor thesis analyses the current economic policy of the Russian Federation in the context of contemporary theories of political economy. It seeks association between these theories and real decisions of Russia in economic policy. Theoretical part focuses on a classification of political regimes and their impact on an economic growth. Analytical part analyses specific actions in economic policy of the Russian Federation, which are motivated by political factors.

Keywords

Political economy, economic growth, the Russian Federation, Vladimir Putin.

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíl a metodika práce	9
3	Teoretická část: politická ekonomie	10
3.1	Nová politická ekonomie (Škola veřejné volby).....	10
3.2	Druhy politických režimů.....	11
3.2.1	Demokracie.....	12
3.2.2	Nedemokracie neboli autokracie	13
3.3	Demokratické koncepty.....	13
3.3.1	Liberální demokracie.....	14
3.3.2	Elitní (ekonomická) teorie demokracie.....	14
3.4	Nedemokratické koncepty.....	16
3.4.1	Totalitarismus	16
3.4.2	Autoritarismus	17
3.5	Hybridní režim	18
3.6	Měření (ne)demokracie	19
3.6.1	Míra demokracie dle <i>Freedom House</i>	19
3.6.2	Míra demokracie dle <i>Freedom House</i> (pro tranzitivní ekonomiky)....	19
3.6.3	Míra demokracie dle <i>Polity IV</i>	20
3.6.4	Hodnocení dle <i>Bertelsmann Stiftung</i>	21
3.7	Vede demokracie k růstu?.....	21
3.7.1	Ekonomická efektivnost demokracie a autokracie	22
3.7.2	Vliv lídrů režimu na ekonomický vývoj.....	24
3.8	Dílčí závěr.....	25

4	Analytická část práce	26
4.1	Klasifikace režimu Ruské federace.....	26
4.1.1	Dahlova teorie liberální demokracie	26
4.1.2	Index demokracie dle Freedom House	27
4.1.3	Index demokracie dle Freedom House (pro tranzitivní ekonomiky)	28
4.1.4	Hodnocení demokracie dle Polity IV	29
4.1.5	Hodnocení demokracie dle Bertelsmann Stiftung.....	31
4.2	Národní hospodářství Ruské federace	32
4.3	Státní vlastnictví	34
4.3.1	Nová vlna privatizace	35
4.4	Suroviny jako nástroj zahraniční politiky.....	36
4.4.1	Vliv nerostného bohatství na Ruskou federaci	38
4.5	Nerealizované reformy	42
4.5.1	Modernizace institucionálního prostředí	42
4.5.2	Diverzifikace ekonomiky.....	44
4.6	Růst skupiny extrémně bohatých	47
4.7	Sebevědomá zahraniční politika	49
4.7.1	Sankce vyvolané Ukrajinou krizí	49
4.7.2	Reakce na sankce.....	51
4.7.3	Vznik Eurasijského společenství.....	52
4.7.4	Rusko ve spolupráci s Čínou	53
4.7.5	Ruská účast v Sýrii	55
5	Diskuse výsledků.	57
6	Závěr	59
7	Zdroje	60
8	Seznam obrázků	67
9	Seznam tabulek	68

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou ruské ekonomiky, úlohou a vlivem politické moci na hospodářskou politiku tohoto státu. Práce se pokusí nalézt odpověď na otázku, která je položena již v samotném názvu práce. Tedy zda by bylo možné vysvětlit transformaci Ruské federace (zkráceně RF) pomocí některého z konceptů politické ekonomie. Hledá odpověď na to, zda ruský stát má dostatečně kvalitní institucionální rámec pro efektivní fungování hospodářské a mezinárodní politiky. Dále se zaměřuje na úlohu Ruska v mezinárodních konfliktech a ekonomické cíle, které v těchto střetech sleduje.

Existuje mnoho pohledů na způsob mocenského rozhodování a vedení států. Právě ten ruský je zcela specifický a zůstal v tomto státě zakořeněný z jeho historického vývoje (princip *path dependency*). Více než století tvrdých bojů o moc mezi představiteli různých zájmů v rámci SSSR (Svaz sovětských socialistických republik), politické vraždy, korupce, pokusy o puč a revoluci, nekompromisní zacházení s obyvatelstvem zanechaly v této zemi následky především na starších generacích. Putinovo Rusko se však dnes musí, i přes svou hrdost a „národní sílu“, vypořádat se značným stárnutím obyvatelstva, imigrací, hlubokou ekonomickou recesí, zaostalostí ekonomiky a silícím odporem ze strany Západu kvůli jeho tvrdé zahraniční politice.

Ruská federace je, co do rozlohy, největším státem naší planety. V novodobých dějinách hrálo a stále hraje Rusko klíčové role. Příkladem mohou být obě světové války, studená válka nebo krize v Sýrii. V jaké pozici však stojí Rusko po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik a jak významné je Rusko ekonomicky pro zbytek světa?

Pro zbytek světa je vhodné položit si následující otázky: Kam vlastně Ruská federace směřuje ve své hospodářské politice? Jaké má problémy? Jak je bude pravděpodobně řešit? Nalezením alespoň částečných odpovědí na tyto otázky by mohlo sloužit k lepšímu pochopení rozhodnutí ruských mocenských elit.

K volbě tématu došlo v květnu roku 2015, kdy byl v médiích intenzivně sledován průběh tzv. Ukrajinské krize. Vzhledem k faktu, že konflikt probíhal v relativní blízkosti České republiky, bylo zájmem téměř každého občana ČR, sledovat průběh těchto bojů. Mě osobně vedla tato mediální masáž k otázce, co vlastně Ruská federace sleduje svými rozhodnutími jak na poli domácím, tak mezinárodním.

Celkově se ve společnosti začalo mluvit o protiruské kampani v médiích. V internetových diskuzích občané často mluví o obavách, které plynou z ruské rozpínavosti. Faktem zůstává, že ve světových médiích se o Ruské federaci mluví stále častěji. Často pak v souvislosti s prohlášeními ruských mocenských špiček, že se Rusko nebojí hájit své zájmy všemi způsoby. Nejde však jen o prázdné výkřiky topícího se obra? Opravdu je Rusko tak vyspělé a nezávislé, jak se ho Putin a spol. snaží prezentovat?

Fungování našeho světa je složitou hrou různých vlivných hráčů, kteří sledují především svoje zájmy a zisky, které však často zůstávají veřejnosti skryty pod rouškou mediální prezentace. Časem stráveným nad touto bakalářskou prací bych tedy chtěla nejen sobě poodhalit, jak je to tedy s tím „silným Ruskem“, jehož jméno předchozí generace stále vyslovují poněkud obezřetně.

2 Cíl a metodika práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je analyzovat vliv nedemokratického režimu na fungování národního hospodářství Ruské federace. Cílem je také nalézt odpověď na otázku, zda je pro dobrý ekonomický vývoj státu lepší demokratický nebo nedemokratický režim.

Práce je členěna na dvě dílčí části, a to na část teoretickou a analytickou. V teoretické části je čtenáři poskytnuta klasifikace politických režimů a jejich předpokládaný vliv na hospodářský vývoj země. Zde je cílem popsat koncepty Školy veřejné volby, které jsou aplikovatelné na případ Ruské federace.

V praktické části pak komparativní analýza porovnává míru demokracie v Ruské federaci a v ostatních státech bývalého východního bloku, které prochází nebo donedávna procházely transformačním procesem. Tyto státy jsou porovnávány na základě hodnocení demokracie dle různých nezávislých organizací (například Freedom House nebo Bertelsmann Stiftung). Zde jsou analyzovány i současné tendence hospodářské politiky Ruské federace, které jsou motivovány především politickými faktory.

Z metodického hlediska jde o kvalitativní jednopřípadovou studii (*case study*), která využívá sekundární analýzy pro sběr informací. Práce probíhaly především studiem odborné literatury, současných článků o vývoji politické ekonomie a o vývoji ekonomiky Ruské federace.

3 Teoretická část: politická ekonomie

V historickém vývoji ekonomického smýšlení vzniklo mnoho ekonomických teorií zaměřených nejrůznějšími směry. Tato bakalářská práce se soustředí na jeden konkrétní ekonomický směr, je jím *Nová politická ekonomie*, jinak také *Škola veřejné volby*.

3.1 Nová politická ekonomie (Škola veřejné volby)

Škola veřejné volby je ekonomickým směrem, který propojuje dvě společenské vědy, jež byly dříve ve vědeckém zkoumání odděleny. Škola byla založena na základě tzv. **teorie veřejné volby**, která byla formulována skupinou autorů v polovině 20. století. Jak říká Mueller (2004), jde o **aplikaci metodologie z ekonomie na poli politologie** a veřejného sektoru. Jde tedy o mezidisciplinární teorii. Teorie veřejné volby je jedním z nejproduktivnějších odvětví současné obecné ekonomické teorie. Tento směr je úzce spojen s tzv. *institucionální ekonomii*, která se zabývá vlivem institucí na ekonomický růst.

Teorie analyzuje proces netržního kolektivního rozhodování jako součtu individuálních preferencí. Snaží se vysvětlovat jevy vznikající na politickém trhu. Zajímá se o fungování a efektivnost rozhodovacích mechanismů a také o chování různých subjektů politického trhu. Politik je zde vnímán jako jakýsi „výrobce“ či „obchodník“ a volič se staví do role „zákazníka“. Výrobce je ochoten určitý čas věnovat obecně prospěšným činnostem, ale majoritně se věnuje **maximalizaci vlastních užitků**.

Teorie zpochybňuje dobré úmysly jedince, nikoliv však předpoklad dokonalých informací, které jsou jednotlivcům poskytovány. **Ekonomické výsledky jsou závislé na institucionálním prostředí, kde nedokonalí jedinci sledují své cíle** (Boettke, 2011). Pokud není dosaženo předpokladů dokonalých informací a dobré vůle, je nutné brát v úvahu i vliv institucionálního prostředí k pochopení dějů v ekonomice. Tento vliv na výkonnost hospodářství může být chápan jako jakési

překážky a omezení, které instituce kladou před aktéry ekonomiky. Tím tedy dochází ke zkomplikování a zdražení realizace cílů těchto aktérů.

Ve spojitosti s touto teorií mluví Buchanan a Tollison (1984) o tzv. **metodologickém individualismu**. To znamená, že teorie předpokládá, že jednotlivci různých rolí (i těch politických) raději jednají samostatně, než v celcích (například politické strany nebo národy). Jednotlivci si také na základě vytvořených preferencí **následují vlastní cíle**, kterých se snaží dosáhnout, čímž chtějí maximalizovat osobní zisk (stejně jako ve volbě soukromé). Dle Holmana a kol. (2005) *veřejná volba* neznamena volbu cílů společnosti, ale **obecnou volbu pravidel hry**, v jejichž rámci pak jednotlivec volí a sleduje vlastní cíle. Pojmy jako: stát, národ, veřejné blaho jsou podle této teorie pouze smyšlené.

Na druhé straně jsou však ochotni **část osobního zisku obětovat veřejnému blahu**. Autoři tak hovoří o racionálně se chovajícím a izolovaném člověku ekonomickém. Jiní autoři (Jastrzemska, 2010) však racionalitu některých rozhodnutí jedince na politickém trhu vyvrací. Do rozhodovacích faktorů totiž zahrnují i další faktory, jako jsou například altruismus, představy a emoce. Výsledek rozhodování tak může být značně vzdálen pareto-efektivním ideálům. **Otázkou tak zůstává alokační efektivnost demokracie**. Státní schopnost kontroly toku statků se tak zdá být pouze „romantickým“ ideálem, jak říká Kinkor (2000).

3.2 Druhy politických režimů

Sestavení jednotné a jasně **specifikované kategorizace pro politické režimy** je předmětem mnohaletých dohadů mezi politology. Jednotná a mezi politology všeobecně uznávaná metoda klasifikování politických režimů vlastně neexistuje a otázkou zůstává, jestli je její sestavení vůbec v možnostech politologie (Holzer, Balík, 2007).

Výzkum politických režimů a demokracie prošel za posledních 30 let zásadními změnami. Dříve teoretické studie jsou nyní orientovány především prakticky

s důrazem na testování hypotéz nebo výzkumy s relevancí pro formování skutečných politických uskupení (Holzer, Molek a kolektiv, 2013). Často jsou pro kategorizaci konkrétních režimů využívány **ukazatele orientace konkrétního politického režimu**.

Vzhledem k rozsahovému omezení práce zde bude uvedena základní a nejčastěji citovaná klasifikace politických režimů, kde budou konkretizovány pouze koncepty relevantní k současné Ruské federaci a také k historickému vývoji bývalého Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) ve druhé polovině 20. století.

Základní **dva režimní typy jsou demokracie a nedemokracie** neboli *autokracie* (Holzer, Balík, 2007). Tyto modely budou dále specifikovány a děleny na konkrétní druhy režimů.

3.2.1 Demokracie

Na zdánlivě jednoduchou otázku „*Co je to demokracie?*“ nemá soudobá politická věda jednoduchou odpověď, neboť vnímání tohoto pojmu se měnilo napříč historií. Pravděpodobně nejcitovanější definice pojmu *demokracie* pochází od Schumpetera (2004), který napsal, že demokratická metoda je druh institucionálního uspořádání, kdy jednotlivci **získávají moc při konkurenčním boji o hlasy voličů**. Autor tedy staví politickou soutěž do popředí zájmů a zdůrazňuje, že jde o jeden ze základních demokratických mechanismů (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). Kritici však tuto definici odmítají kvůli její strohosti a jednoduchosti. Někdy je tak označována pouze jako definice *elitní/ekonomické demokracie*.

Schmitter a Karl (1991, s. 76) definují demokracii jako „*system vládnutí, ve kterém vládnoucí za své činy ve veřejné správě skládají účty občanům jednajícím nepřímou, prostřednictvím soupeření a spolupráce svých zvolených zástupců.*“ Tito autoři dále zdůrazňují, že občané se nejdříve musí do skupin sdružit, aby v nich následně mohli soutěžit. Politici jsou v demokratickém uspořádání v podstatě zaměstnanci občanů, kteří je zvolili pro výkon veřejných funkcí (Vančura, 2012).

Vančura (2012, s. 89) navrhuje následující definici pojmu demokracie: „*Demokracie je způsob veřejné správy, při němž **odpovědnost na sebe berou sami občané**. V demokracii zastupitelé, pověřeni občany, vykonávají pro občany veřejné služby ve všeobecném duchu vzájemné úcty. Demokracie je ve své podstatě občanská samospráva.*“

Jedním z nejdůležitějších znaků demokracie je **dodržování lidských práv**. Naopak je možné říct, že nedodržování těchto práv je jedním z rozeznávacích znaků režimů nedemokratických. Dále je důraz kladen také na řádné konání voleb jako na klíčový ukazatel aktuální identity politického uspořádání státu (Holzer, Balík, 2007).

Zastupitelská demokracie by měla vést k racionálnějšímu a operativnějšímu rozhodování, k profesionalizaci politické sféry a také ke zvýšení odbornosti rozhodujících. Zpřesněna by také měla být odpovědnost za tato rozhodnutí. Suverénem politické moci by pak měl být jednoznačně lid, který je **pouze zastoupen volenými politiky** (Tóth, 2015).

3.2.2 Nedemokracie neboli autokracie

Nedemokracie je obecným pojmem, který zastřešuje všechny druhy politického uspořádání, které nelze nazvat demokratickými. Jednotná definice není rozšířena ani u tohoto pojmu (Cabada, Charvát, Stulík, 2015). Pojem **autokracie** neboli **nedemokracie** je charakterizován jako opak k demokracii. Jde tedy o strukturální uspořádání, kdy vládne konkrétní osoba nebo jasně vymezená skupina osob a ostatní orgány státní správy jsou na nich závislé (Balík, Kubát, 2012).

3.3 Demokratické koncepty

Tato kapitola si klade za cíl specifikovat pouze některé druhy demokracie, neboť tento obor je opravdu široký a věnuje se mu mnoho autorů. Níže budou tedy charakterizovány pouze dva pohledy na fungování demokracie, které by se mohly stát jakýmsi **vzorem nejen pro RF na cestě za demokratizací**.

3.3.1 Liberální demokracie

Termínem *polyarchie* označuje Dahl (1995) praktickou aplikaci demokracie v soudobém světě. Pojem *demokracie* nechává pouze pro označení teoretického ideálu, ke kterému se může reálný režim pouze přiblížit.

Dahl (1995) také stanovuje **základních sedm institucí**, které by *liberální demokracie* měla splňovat:

- mít **volené** úředníky (politiky);
- svobodné a spravedlivé **volby** (tedy pravidelné a bez nátlaku);
- všeobecné **volební právo**;
- právo usilovat o **veřejný úřad** otevřené většině dospělého obyvatelstva;
- právo na **svobodný projev** všem občanům;
- přístup k **alternativním zdrojům informací**, čímž je zabráněno vzniku informačního monopolu
- **svoboda sdružování** všech občanů do skupin.

Je zřejmé, že v každé konkrétní polyarchii je jiná míra rozvinutosti jednotlivých prvků (Cabada, Charvát, Stulík, 2015). Formulací těchto základních institucí stanovil Dahl základ tradičního chápání *liberální demokracie*, jež by dle jeho názoru měla předcházet tvorbě samotného demokratického rámce. V následné kombinaci obou těchto složek by mělo dojít ke vzniku stabilní demokracie, která brání vzniku autokratického režimu (Dahl, 2001).

3.3.2 Elitní (ekonomická) teorie demokracie

Tato Schumpeterova teorie tvrdí, že institucionální prostředí by mělo obsahovat dílčí mechanismy demokratického vládnutí lidu. Stát by měl občanům poskytovat široký prostor, do kterého jim nebude zasahovat. Měla by být tedy **ustanovena pouze základní pravidla**, podle kterých se budou občané řídit na cestě za dosažením vlastních cílů (Schumpeter, 2004).

Schumpeterův pohled **popírá existenci jednoho kolektivního dobra** (Schumpeter, 2004), a to především v následujících bodech:

- obecné blaho má pro jednotlivé jedince a skupiny **různé podoby** a tito členové společnosti kladou důraz na různé hodnoty;
- i při případné shodě názorů na obecné blaho by byly **problematické vhodné prostředky**, jak tohoto blaha docílit;
- neboť neexistuje obecné blaho, není ani **obecná vůle**, jejímž předmětem by toto blaho mělo být.

Model se soustředí na institucionální podmínky procesu vytváření demokratických politických rozhodnutí. Demokratický proces by neměl zasahovat do soukromých preferencí voličů. Ve výsledku sám **lid nedělá rozhodnutí, ale pouze volí své zástupce**, kteří tato rozhodnutí vykonávají sami, což je hlavní rozdíl mezi touto teorií a klasickou teorií demokracie (Cabada, Kubát a kol., 2007).

Schumpeter (2004) také **zpochybňuje schopnost lidu na samoregulaci**. Tvrdí, že lid nutně potřebuje vedení v politice, které bude navrhopvat jednotlivá řešení. Pokud lid nebude spokojen s těmito rozhodnutími, má právo toto vedení vyměnit. Autor také míní, že kapitalismus musí postupem času zaniknout a být nahrazen socialismem.

Dle Schumpeterova modelu se moci chopí ten, který má v daný moment největší podporu. Jeho koncepce tak bývá často nazývána jako „elitní demokracie“. Výběr těchto elit však probíhá tržním mechanismem. Tento model je **prakticky fungujícím** a klade důraz na skutečně existující vztahy na politickém trhu (Schumpeter, 2004).

3.4 Nedemokratické koncepty

Nedemokratických režimů existuje v teoretické rovině mnohem více než těch demokratických. Problematická je v tomto oboru především terminologie, neboť některé pojmy vycházejí z označení konkrétního politického uspořádání v historii (například *tyranie*, *absolutismus*) a jiné označují spíše obecnou strukturální podobu politického systému. Například jednotná definice některých pojmů není mezi autory obecně uznávaná a autoři je tak liší i v terminologii.

Dělení nedemokracií je na dva hlavní směry a to **podle míry rozšíření ideologie** do sfér života ve státu. V následujících podkapitolách budou tyto dvě skupiny, tj. *totalitarismus* a *autoritarismus*, stručně specifikovány.

3.4.1 Totalitarismus

Totalitarismus označuje systém, kde občan musí veřejně souhlasit se systémem a plně mu důvěřovat. Ve společnosti vládne jednotlivec nebo úzká skupina osob, kteří nerozhodují na základě veřejné souhlasu obyvatel. Hlavní účelem takové vlády je stav, kdy jednotlivci **nerozlišují mezi politickou a soukromou sférou**. Tento způsob vlády přímo zasahuje i do soukromého života obyvatel, kdy používá i krajních forem teroru.

Režim je udržován **politikou strachu**, za pomoci tajné policie a vysokých sankcí. O právech a povinnostech obyvatel rozhodují vládnoucí špičky a tato rozhodnutí musí jednotlivci striktně dodržovat. Tento systém je **založen na ideologii, která dokáže vysvětlit vše**, je tedy bezmezně následována a snaží se ovládnout i mimopolitickou oblast života. Ve finále jde tedy o sjednocení ideologie v politických, sociálních i kulturních strukturách (Linz, 2000).

Režim je označován jako přímý **protipól demokracie** a mezi těmito dvěma ideálními konci se pohybují skutečně existující režimy (Dahl, 2001). Totalitní režim je tedy také jakýmsi teoretickým ideálem, ke kterému se mohou reálné režimy pouze přiblížit (Cabada, Kubát a kol., 2007). Typickým příkladem takového uspořádání je současná KLDR nebo komunistický SSSR za Stalinovy vlády.

3.4.2 Autoritarismus

Autoritářské režimy jsou rozdílné od režimů totalitních především v oblasti ideologie režimu. Ideologie státu buď vůbec neexistuje, nebo není vnucována občanům v každodenním životě v takové míře jako v totalitním režimu, z čehož plyne i nízká politická mobilizace obyvatelstva (Cabada, Kubát a kol., 2007).

Autoritativní režim je odlišný od totalitního režimu nejde ho brát jako jeho šetrnější variantu (Balík, Kubát, 2015). U autoritářské mentality **není nutné, aby jedinec vyjadřoval aktivní souhlas s režimem**. Stačí, když ví, jaké jednání je obecně závazné a vyvaruje se porušování těchto obecně známých pravidel, která jsou zde více založena na zákazech vládnoucích (Cabada, Charvát, Stulík, 2015).

V tomto typu režimů je **omezen politický pluralismus**. Odlišné politické názory nejsou uznávány, ale spíše jen tolerovány. Vrcholné špičky státu nejsou plně demokraticky kontrolovatelné a jejich odpovědnost za rozhodnutí je jen částečná. Vládnoucí špička však není schopná vytvořit jedinou masovou politickou stranu. Tento popis je aplikovatelný na současnou politickou sféru RF, kdy je pluralismus omezen silným postavením prezidenta a proprezidentskou stranou *Jednotné Rusko* (Cabada, Charvát, Stulík, 2015).

Problematikou **klasifikace autoritářských režimů** se věnoval politolog Linz, který sestavil pravděpodobně nejcitovanější kategorie autoritářských režimů (Linz, 2000). Relevantním příkladem pro tuto práci je zařazení některých fází vývoje SSSR (např. 20. léta 20. století) nebo také soudobého Ruska do této kategorie.

3.5 Hybridní režim

V současné politické teorii hraje důležitou roli také pojem **hybridní režim**, který stojí na pomezí demokracie a autokracie. Tento termín označuje tranzitivní ekonomiky vzniklé například rozpadem východního bloku, které není možné označit jako plnohodnotné demokracie či autokracie. Jde o státy s formálně demokratickým rámcem, ve kterých jsou však často užívány autoritativní postupy (Holzer a Balík, 2007).

Hybridní režimy jsou spojovány se způsobem vlády, kde je **využíváno demokratických i autoritářských prvků** (Cabada, Charvát, Stulík, 2015). Ekman (2009) vysvětluje pojem *hybridní režim* ne jako špatně fungující demokracii, ale jako **nový typ autoritářského režimu**. Označuje tak země, kde funguje systém demokratických voleb, ale kde je zároveň mnoho demokratických deficitů (například nesvobodná média nebo vysoká míra korupce). Teorie hybridních režimů poukazuje na fakt, že tranzice nedemokratického režimu nemusí skončit jeho plnou demokratizací.

V současnosti však mezi odborníky probíhá diskuze, **zda je vůbec nová kategorie politických režimů nutná**. Tento pojem je totiž velmi obecný a zastřešuje celou řadu konkrétnějších koncepcí (Balík, Kubát, 2012). Někteří autoři zahrnují do této kategorie pouze státy bývalého Východního bloku, které nezvládly přechod k demokracii nebo demokratickou konsolidaci. Po analýze těchto států v rámci Linzových kritérií autoritarismu, došli k závěru, že státy jsou přímo autoritativní a není třeba zavádět novou kategorii. Tím přímo zpochybnili *teorii hybridních režimů* jako celek. Ve výsledku je tedy zřejmé, že tato teorie není v současné době dostatečně specifikována, aby byla mezi odborníky obecně uznávaná.

3.6 Měření (ne)demokracie

Pro jednodušší využití při kvantitativních výzkumech začaly některé světové organizace hodnotit státní aparáty určitými indexy, v nichž se snaží zaznamenávat stav a změny politických režimů v průběhu let. Metodologie jednotlivých organizací jsou stručně popsány v následujících podkapitolách, aby byl zřejmý stav, který index popisuje.

3.6.1 Míra demokracie dle *Freedom House*

Freedom House je organizací, která již 75 let hodnotí jednotlivé aspekty reálně aplikované demokracie v různých státech světa. Organizace je zasvěcena expanzi svobody a demokracie do světa. Pracuje s kategoriemi: status, hodnocení svobody, občanské svobody a politická práva. Mimo první uvedenou kategorii, jsou tyto ukazatele odborníky bodovány na škále od 1 = nejlepší do 7 = nejhorší. Dle těchto hodnocení je pak vytvořen celkový status.

3.6.2 Míra demokracie dle *Freedom House* (pro tranzitivní ekonomiky)

Od roku 2005 se organizace *Freedom House* zaměřuje také na **analýzy tranzitivních ekonomik** programem *Nations in Transit*. V tomto programu je analyzován téměř každoročně vývoj politického režimu v 29 státech bývalého SSSR a zemí Varšavské smlouvy. Je hodnoceno celkem 7 kategorií na škále od 1 = největší pokrok k demokracii do 7 = nejnižší stupeň demokratického pokroku (*Freedom House*, 2014).

Hodnotí se **následující kategorie:**

- národní demokratická vláda,
- volební proces,
- občanská společnost,
- nezávislá média,
- lokální demokratická vláda,
- soudní rámec a nezávislost,
- korupce.

Index demokracie pak vzniká prostým průměrem 7 hodnocených kategorií. Takto upravený index je možné srovnávat mezi jednotlivými státy a dle jeho hodnoty se státy rozdělují do jednotlivých kategorií (viz Tabulka 1).

Tabulka 1: Systematizace režimů podle hodnoty *indexu demokracie*

Index demokracie	Druh režimu
1,00 – 2,99	Konsolidované demokracie
3,00 – 3,99	Semi-konsolidované demokracie
4,00 – 4,99	Tranzitivní nebo hybridní režimy
5,00 – 5,99	Semi-konsolidované autokracie
6,00 – 6,99	Konsolidované autokracie

Zdroj: Freedom House, 2014, Nations in Transitions – Methodology

3.6.3 Míra demokracie dle *Polity IV*

Hodnocení projektu *Polity IV* (2014), který hodnotí míru demokracie nebo naopak autokracie ve většině zemí světa, pracuje s jednadvacetistupňovou škálou, kde:

- hodnoty -6 až -10 označují *autokracii*,
- 0 až -5 značí uzavřenou *anokracii*,
- 1 až 5 značí otevřenou *anokracii*,
- stupně 6 až 9 značí *demokracii*,
- hodnota 10 pak značí vospělou *demokracii*.

Pojmy *autokracie* a *demokracie* byly vysvětleny již dříve. *Anokracie* označuje druh režimu, kde je sice dán demokratický rámec, ale praktická aplikace tohoto rámce nefunguje. Role občanů ve veřejném životě je velmi nízká.

3.6.4 Hodnocení dle *Bertelsmann Stiftung*

Skupina indexů *Transformation Index* zobrazuje, do jaké míry si státy bývalého východního bloku **dokázaly vybudovat demokratické instituce** a stabilní vzory pro kontakt společnosti a státu (Myant, 2013). Hodnotí se celkem 17 kritérií z 3 skupin – politická transformace, ekonomická transformace a organizace samotné transformace.

Bertelsmann Stiftung pracuje se **5 kategoriemi režimů** dle hodnot indexu:

- 2,5 až 4 – země, které nezvládly tranzici;
- 4 až 5,5 – velmi limitovaná demokracie ve státě;
- 5,5 až 7 – limitovaná demokracie;
- 7 až 7,5 – vyspělá demokracie;
- 7,5 až 9 – velmi vyspělá demokracie.

3.7 Vede demokracie k růstu?

Odpověď na tuto otázku se snaží nalézt ekonomové již dlouho. A ani v současné době nedošli ekonomové k uspokojivému závěru. Výzkumy se liší jak v rovině teoretické, tak i ve výsledcích empirických studií. Na ekonomiku působí nespočet dalších faktorů, a to navíc různou intenzitou. Podpora hospodářského růstu by měla být úkolem celé společnosti a měla by být posilněna také o stabilitu a vliv politického systému (Šulc, 2004).

Politicky kontrolovat jevy v tržní ekonomice a snažit se je regulovat na určitou míru nebo cílový stav je těžkým úkolem. Neboť, dle Šulce (2004), politik nikdy dostatečně nerozumí výnosnému podnikání a podnikatel dostatečně nerozumí profesionální politice. Pokud je tedy ekonomika řízena politicky, pak se stane **pouhým propočtem moci, veřejné morálky** a teoretických předpokladů, bez ohledu na ekonomii.

3.7.1 Ekonomická efektivnost demokracie a autokracie

Dahl (2001) míní, že **země s demokratickým režimem jsou obecně bohatší** než země nedemokratické. Důležitý je vztah tržní ekonomiky a zastupitelské demokracie, který se vyznačuje volnou migrací obyvatelstva, hospodářskou soutěží firem, malou nebo žádnou regulací trhu státem. Ve většině moderních demokracií funguje tržní ekonomika a tyto země prosperují. Pro tohoto autora se tak zdá být jasná souvislost mezi demokratickým prostředím a ekonomickým blahobytem. Až na některé výjimky tak demokratické prostředí dává lepší živnou půdu pro ekonomický růst země než prostředí nedemokratické, jak tvrdí tento autor. North (1990) také tvrdí, že demokracie dlouhodobě předčí autokracie. Klíčovou roli v tomto faktu hraje, že v demokracii jsou garantovaná **vlastnická práva občanů**.

Například Barro (1996) sledoval na vzorku 100 zemí vliv míry demokracie na ukazatel hrubý domácí produkt (zkráceně HDP) na osobu. Z výsledků jeho analýzy plyne, že **ekonomický růst zrychluje společně s rostoucí úrovní demokratizace**, při čemž následně **zpomalí na vyšších úrovních demokracie**.

Z analýzy vztahu mezi stupněm demokracie (měřeného pomocí indikátorů organizace Freedom House, Polity Project a dalších) a ekonomickou výkonností na vzorku 25 post-socialistických zemí plyne podobný závěr. Zjistil, že **nižší stupně demokracie mají kladný vliv na růst HDP na osobu**. S vyšší mírou demokratizace dochází ke **zpomalování růstu**. Přestože existuje úzký vztah mezi demokratizací a příjmem na obyvatele, tato korelace může být zavádějící, neboť zde mohou být další nezjištěné proměnné (Apolte, 2011).

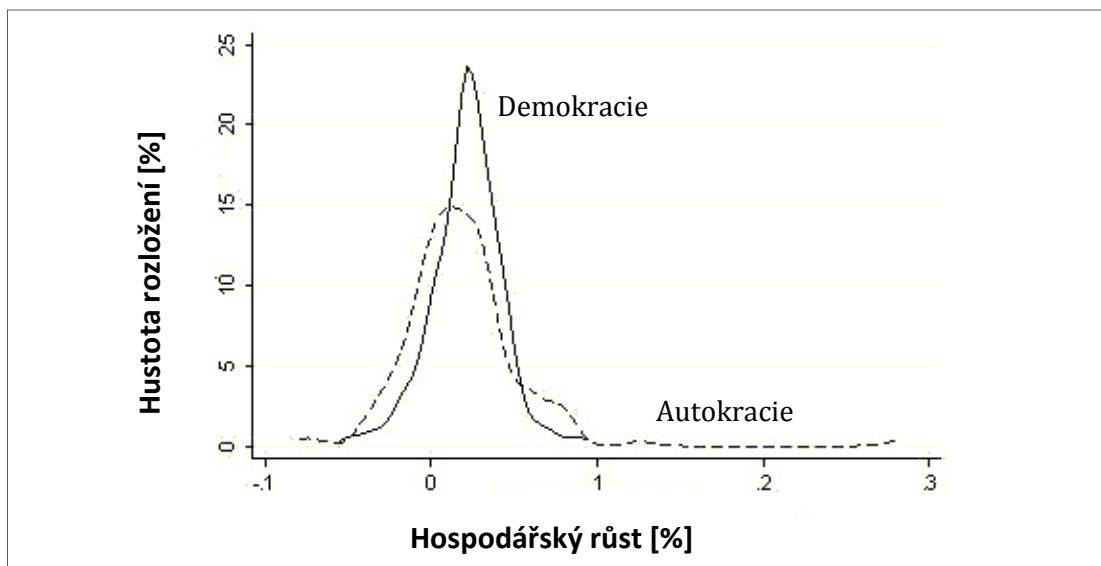
Z obdobné analýzy (Cheibub, Gandhi, Vreeland, 2010) plyne, že pro kvalitní analýzu je nutná především precizní klasifikace režimů. Zároveň konstatují, že země, kde sice **proběhly demokratické volby**, ale jejich **výsledky neměly velký vliv na reálné obsazení funkcí**, zaznamenaly v průměru vyšší hospodářský růst než jiné země.

Jiní autoři (Olson, 1991) zase míní, že **dobře koncipovaná autokracie s neliberálním kapitalismem může být efektivnější a výkonnější než liberální demokracie s liberálním kapitalismem**. Jasnou výhodu nemá ani konkrétní forma vlády vzhledem k tvorbě vhodných ekonomických reforem.

Podle ekonomické výkonnosti jsou typizovány **dva základní druhy autokracií** (Besley, Kudamatsu, 2007):

- **Úspěšné**, které vedou k ekonomickému růstu. Příkladem zde může být Čínská lidová republika.
- **Neúspěšné**, které šíří mezi své obyvatele pouze chudobu a strach. Zde může být příkladem Zimbabwe.

Hodnoceny byly režimy, které trvaly 5 a více let. Obrázek 1 ukazuje, že demokracie obecně mají podobnější tempa růstu. Tempa růstu jednotlivých autokracií se liší výrazněji než tempa růstu demokracií. Úspěšné autokracie pak mají na vrcholu distribuce **vyšší výkon než demokracie**, ale je jich také více, které mají nulový růst nebo naopak dosahují až poklesu.

Obrázek 1: Rozložení zemí v závislosti na jejich režimu a hospodářském růstu

Zdroj: Besley, Kudamatsu (2007)

Příkladem úspěšného autokratického státu s neliberálním kapitalismem může být Čína, jako centrálně řízený stát, kde ale funguje svobodný trh. Tento model velice dobře čelil dopadům finanční krize a je vzorem pro mnoho zemí Asie, Afriky nebo latinské Ameriky. Dochází tedy ke konfrontaci ideologie liberálního kapitalismu a demokracie s kapitalismem neliberálním. **Nekontrolovaný ekonomický liberalismus se za finanční krize ukázal jako neatraktivní, neefektivní a neschopný čelit kolapsům způsobených ekonomickou krizí** (Balabán, 2011).

3.7.2 Vliv lídrů režimu na ekonomický vývoj

Ekonomové Salhi a Bolle (2007) poznamenávají, že bez ohledu na druh režimu: **lídři států chtějí zůstat ve svém křesle**, při čemž jsou hodnoceni dle výkonnosti jejich politiky. Tento fakt nutí demokratického vůdce, aby byli občané spokojeni s ekonomickými výsledky, jinak ho **v příštích volbách nezvolí**. U demokratických lídrů je tak zpětná vazba na danou politiku v následujících volbách, kde občané mají možnost vyjádřit, jak byli spokojeni. Tato možnost u nedemokratických režimů většinou chybí.

Pozice nedemokratického vůdce je zase **ohrožena násilnou revolucí**, při nespokojenosti lidu s ekonomickým vývojem země. Autokracie s vysokým procentem růstu pak častěji zaznamenávají změny v pozici lídra než pomaleji rostoucí autokracie (Besley, Kudamatsu, 2007).

Obecně mají autoritářští vůdci více volnosti pro rozhodování, ale jsou závislí na určité skupině osob, která je drží u moci. Může jít o určitou skupinu ve společnosti, armádě nebo v politické straně. Tato skupina lidí využívá benefitů, který jim plyne ze spojenectví s lídrem režimu. Zároveň však **nutí lídra, aby byla jeho vláda ekonomicky výkonná**, neboť mají dostatek moci, aby ho z této pozice případně sesadili. Tento fakt hraje důležitou roli, neboť nutí i jinak neomezené vládce k podpoře ekonomického růstu, což částečně nahrazuje volební proces (Besley, Kudamatsu, 2007).

Pro lídry všech režimů **existují dvě hlavní strategie, jak se udržet u moci** (Salhi, Bolle, 2007):

- Implementovat **reformy, které povedou k růstu příjmů** klíčových skupin, které dokáží vůdce udržet u moci. Nejistá je však doba, kdy se tyto reformy reálně projeví na hospodářském růstu.
- **Přerozdělovat přímo peníze**, které byly určeny na jiný účel (například nerealizované investice) nebo byly získány nevhodným způsobem (například zvýšením zdanění), což bude mít silně negativní vliv na ekonomiku v dlouhodobějším horizontu. Krátkodobě však udrží lídra u moci.

Z analýzy dále plyne, že u setrvání demokratických lídrů v pozicích hraje důležitou roli **netrpělivost voličů**, kteří očekávají i od krátkých mandátů rychlé výsledky. Autokratický vůdce má na realizaci reformů průměrně více času, neboť se občané bojí vysokých nákladů, které vznikají po svržení režimu. Po svržení režimu nastává politická i sociální nejistota, která ve většině případů značně utlumí ekonomický růst země. **Druh režimu sám o sobě tedy nedeterminuje ekonomiky k růstu**, protože všichni vůdci jsou omezeni ve svých rozhodnutích (Salhi, Bolle, 2007).

3.8 Dílčí závěr

Jak bylo uvedeno v předchozích podkapitolách, odborníci nejsou jednotní v názoru, jaký druh režimu je z ekonomického hlediska efektivnější a nejrychleji vedoucí k blahobytu země. Zdá se, že v současné době není politická ekonomie schopna jasně říct, jaké státní uspořádání je z ekonomického hlediska optimální.

Závěrem se tedy zdá, že není obecný návod, jaký druh politického režimu nejrychleji dosáhne hospodářského růstu. Záleží na konkrétních okolnostech a rozhodnutích. Jako jediný obecný návod se tedy zdá býti následující tvrzení: **vhodné reformy implementované ve vhodnou dobu bez ohledu na způsob rozhodování a volby lídrů státu** (Salhi, Bolle, 2007; Besley, Kudamatsu, 2007).

4 Analytická část práce

V této části práce jsou analyzovány konkrétní kroky, které jsou součástí hospodářské a zahraniční politiky Ruské federace v posledních letech. Cílem bylo zdůraznit významné kroky v ruské ekonomice, které mají a budou mít významný vliv na budoucí ekonomický vývoj a geopolitickou orientaci Ruska. To vše pod vlivem nedemokratického prostředí Ruské federace.

4.1 Klasifikace režimu Ruské federace

Ruská federace a její předchůdce v podobě Sovětského svazu prošli v průběhu 20. a 21. století zásadními **strukturálními i ideologickými změnami**, které se podepsaly na současné podobě ekonomiky a politického trhu RF. Tyto vlivy se jsou analyzovány v následujících podkapitolách.

4.1.1 Dahlova teorie liberální demokracie

Pokud bychom porovnali 7 základních institucí liberální demokracie podle Dahla (1995) s reálným uspořádáním RF, tak docházíme k závěru, že zdaleka všechna nejsou splněna. V RF sice vzcházejí politici z veřejných voleb, ale pozice prezidenta má možnost ovlivnit, kdo bude nakonec na určitém pozici dosazen. **Výsledek voleb tedy nemá rozhodující vliv** na rozdělení funkcí (Freedom House, 2016).

Otázka svobodných i spravedlivých voleb je u RF často kritizovaným tématem. V předvolebních kampaních jsou značně **znevýhodněni kandidáti opozičních stran** nebo jsou perzekuovány postavy, které tuto opozici podporují (finančně, mediálně apod.). Veřejné právo ucházet se o úřad je tak také omezeno. Ani předpoklad všeobecného volebního práva zde nezůstává zachován. Přesto se ruské volby (možná ze socialistické tradice) těší vysoké účasti obyvatelstva. Volby jsou však západními organizacemi hodnoceny jako neférové a ovlivněné. Občané byli podle Gel'mana (2015) **téměř zbaveni svého volebního práva**.

Svobodný projev všech občanů je v RF také často kritizovaným tématem. Po zásahu při protestech proti výsledkům prezidentských voleb v roce 2012 zůstává otázkou, do jaké míry panuje v RF svoboda projevu a shlukování všech občanů. Stejně tak byly zakázány veřejné projevy zástupců LGBT¹, s čímž je spojena také aféra se skupinou Pussy Riot (Gel'man, 2015). V dubnu 2016 pak byla dekretem prezidenta V. Putina vytvořena ozbrojená jednotka zvaná **Národní Garda**, která je pod přímým rozkazem prezidenta. Byla založena „k udržení veřejného pořádku“ (The Russian Government, 2016). To západní sledovatelé označují za další krok k potlačení svobody projevu obyvatelstva.

Na přelomu 80. a 90. let 20. století se zdála být liberální demokracie údělem společnosti. Předpokládalo se, že dojde k postupné **demokratizaci celého světa**. Avšak již na přelomu století bylo zřejmé, že tranzice nemusí končit ve stádiu demokracie, navíc ještě demokracie liberální. Ruská federace za prezidentů Jelcina i Putina jsou toho názorným příkladem (Balík, Kubát, 2012).

4.1.2 Index demokracie dle Freedom House

Mezi lety 2005 a 2015 je Ruská federace označena **statusem „nesvobodný“**, ukazatele dosahují hodnoty 6. Také celkové hodnocení svobod poukazuje na **omezování svobody slova**, nárůst kontroly médií a propagandistického programu ve státní televizi (Freedom House, 2016).

Mezi lety 1999 a 2004 bylo Rusko ještě **„částečně svobodné“**. Tato kategorie režimů je také označována jako skupina *hybridních režimů* (Hloušek, Kopeček, 2003). Změna na nesvobodnou zemi byla u RF zapříčiněna **odstraněním vlivu nejsilnějších opozičních stran** a dalším rozšířením moci, která přísluší výkonné složce moci (Freedom House, 2016).

¹ Jde o zástupce sexuálních menšin: lesbian – gay – bisexual - transgender.

4.1.3 Index demokracie dle Freedom House (pro tranzitivní ekonomiky)

Ruská federace již od roku 2009 hodnocena jako **konsolidovaný autoritářský režim**, s indexem demokracie 6,46². Pojem *konsolidovaný autoritářský režim* označuje uzavřenou společnost, kde diktátor omezuje politickou soutěž a pluralismus. Diktátor je také zodpovědný za **omezování lidských, občanských i politických práv** občanů. Důležitou roli hraje také kult osobnosti diktátora (Freedom House, 2014).

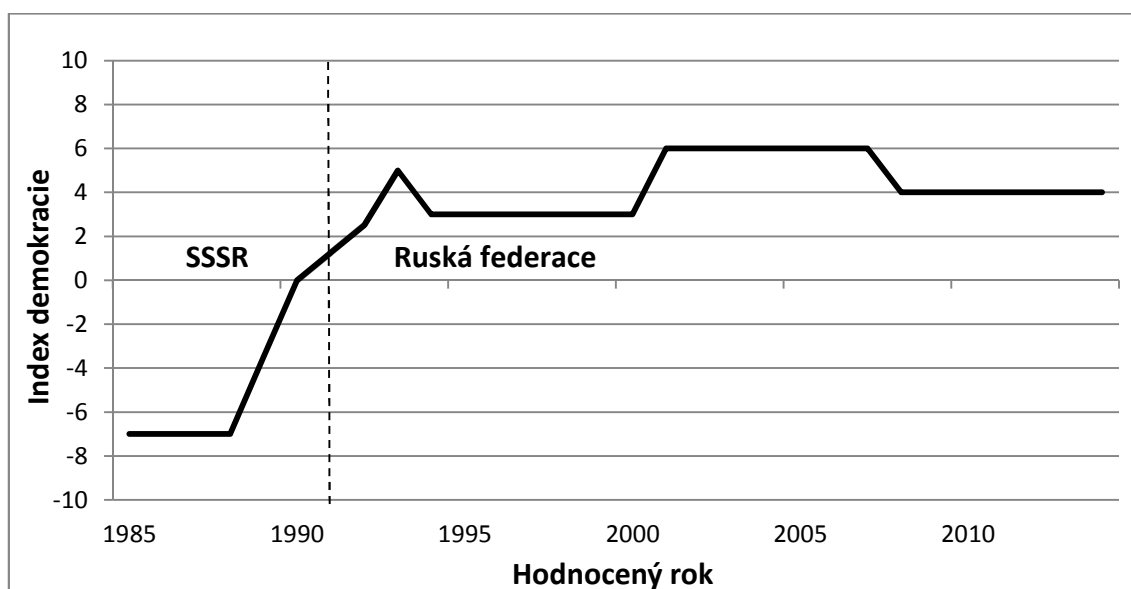
V případě Ruska je Vladimir **Putin symbolem vůdce**, který nastolil institucionální řád a dovedl RF zpět na dráhu ekonomického růstu po roce 1999. Přesto, že se z prezidenta demokratického stal prezident spíše poloautokratický, těší se stále z **podpory ruské veřejnosti**. Ruské obyvatelstvo je označováno jako politicky málo aktivní, není tedy moc pravděpodobné, že by v dohledné době došlo ke změně režimu (Kivinen, Cox, 2016; Robinson, 2013; Remington, 2012).

V Rusku **volby slouží pouze k posílení moci** po delší dobu. Pro-vládní kandidáti ovládají volby, naopak opozice je většinou omezena a vyloučena z úřadů. Moc je značně centralizovaná. Národní i lokální vlády jsou nedemokratické. Občanská společnost je pod tlakem vlády a je omezována také jejími zákazy a příkazy. **Svoboda slova je potlačena**, stejně jako nezávislá média. Média jsou ve vlastnictví státu nebo osob, které jsou spojeny s režimem. V zemi panuje vysoká korupce, což je zneužívání veřejných pravomocí, za něž bývají souzeni jedině političtí oponenti režimu. Soudy jsou podřízeny ideologii a cílům lídra, slouží tedy především k pronásledování opozice (Freedom House, 2014; Vančura, 2012).

² Hodnota pro rok 2016.

4.1.4 Hodnocení demokracie dle Polity IV

Rusko zaznamenalo mezi lety 2004 a 2014 **největší propad demokratických zásad** ze všech 29 zemí v kategorii tranzitivních ekonomik. Sedm z patnácti republik bývalého SSSR je v současnosti hodnoceno jako autoritářský režim (Freedom House, 2016). Tento fakt tedy potvrzuje tvrzení, že tranzice nemusí končit demokratizací (Cabada, Charvát, Stulík, 2015). Rusko bylo v roce 2014³ řazeno mezi tzv. **otevřené anokracie**. Toto hodnocení zaznamenává latenci ruského obyvatelstva k politickému životu. Stát má slabý veřejný sektor s vysokou mírou korupce a vlivem zájmových skupin. Ve společnosti je mizivá vymahatelnost práva. Vývoj tohoto hodnocení mezi lety 1985 a 2014 zobrazuje Obrázek 2.

Obrázek 2: Vývoj hodnocení demokracie/autokracie v SSSR⁴ a Ruské federaci v letech 1985 až 2014

Zdroj: Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions (2014), vlastní zpracování

³Poslední údaje jsou dostupné pro rok 2014. Další hodnocení *Polity V* jsou, dle dostupných informací, ve výzkumu.

⁴ Do konce roku 1991 SSSR, od roku 1992 již Ruská federace.

Mezi lety 1954 a 1988 setrval ukazatel demokracie na hodnotě -7, která značí tvrdý autokratický režim. Po nástupu **Michaila Gorbačova** na pozici generálního tajemníka KSSS dochází k nástinu postupné demokratizace. Jeho plán reformací KSSS vede až k „svobodným“ volbám (pouze však z kandidátů KSSS) do Národní DUMY v roce 1989. Vlivem politických bojů (především mezi Gorbačovem a Jelcinem) dochází k **rozpadu SSSR** s oficiálním datem 31. 12. 1991 (Cabada, 2008). V tento moment se již nové Rusko pohybuje kolem hodnoty 0.

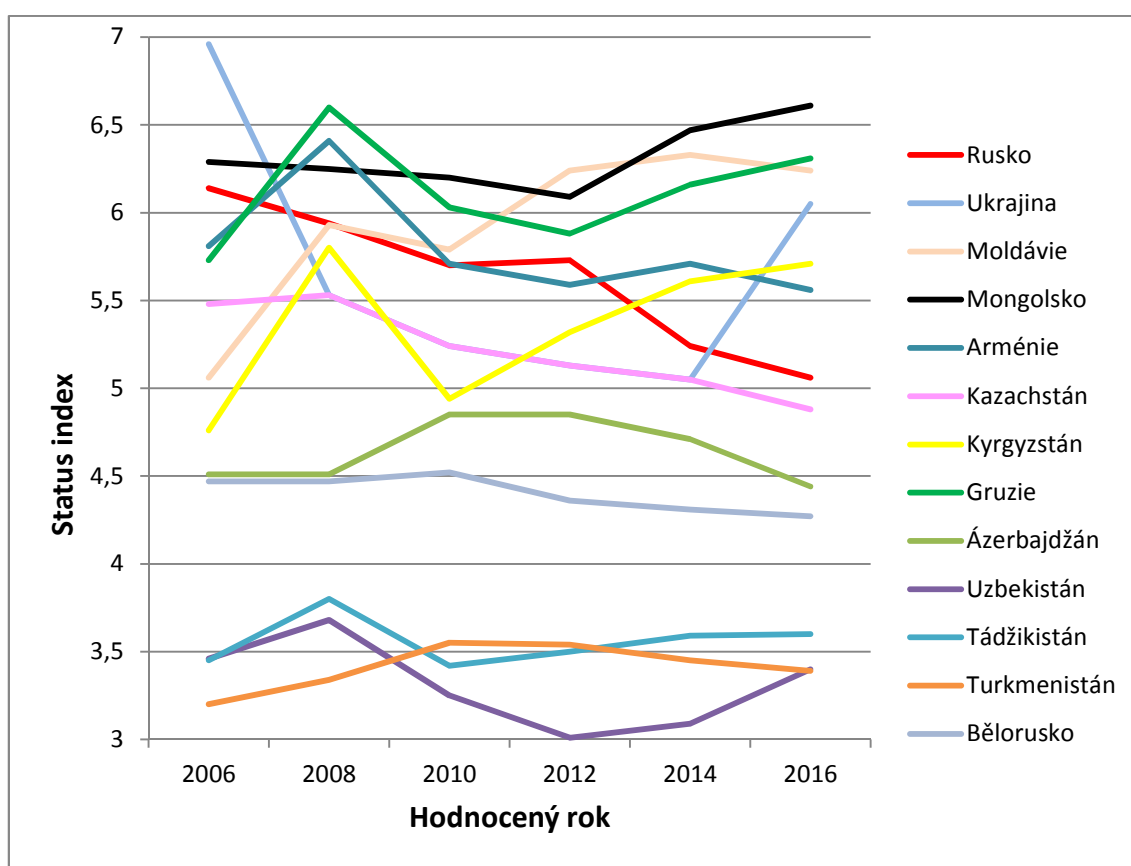
V roce 1993 pak dochází k opravdu **svobodným volbám do Národní DUMY** a Rusko se řadí do skupiny otevřených anokracií, ve které i přes pokles v roce 1994 setrval až do roku 2000 (Donaldson, Noguee, Nadkatni, 2014). Koncem roku 1999 nastupuje na post prezidenta tehdejší premiér **Vladimir Putin** (Jelcin abdikoval), který je následně zvolen i v řádných volbách, o kterých Holzer (2000) píše: *„březnovými prezidentskými volbami došlo ke svém způsobem řízenému a promyšlenému předání prezidentské moci z rukou člověka, který ztělesňoval Rusko při jeho přechodu od sovětského dědictví k plné samostatnosti v 90. letech, do rukou člověka, jehož úkolem je vést Rusko při vstupu do nového tisíciletí.“* Putin tak nastoupil první řádné období mezi lety 2000 a 2004, následované obdobím druhým do roku 2008. V rozmezí let 2001 a 2007 je již Ruská federace hodnocena jako demokratický režim (hodnota 6).

V roce 2008 však dochází k poklesu na hodnotu 4, což je způsobeno formální výměnou pozic prezidenta Putina s premiérem Medveděvem, zřejmou **státní dominancí nad médii a omezením prostoru pro opozici při prezidentských volbách** v tomto roce (Freedom House, 2016).

Donaldson, Noguee a Nadkarni, (2014) míní, že Putin předal moc Medveděvovi stejně tak, jako kdysi předal Jelcin moc Putinovi. Putin byl však stále považován za hlavního lídra země, přestože oficiálně zastával nižší pozici premiéra. V roce 2012 se pak Putin vrací do prezidentského křesla, aby zde setrval nově v 6letém volebním období (Freedom House, 2016).

4.1.5 Hodnocení demokracie dle Bertelsmann Stiftung

Vývoj hodnocení Ruské federace i v těchto indexech poukazuje na postupné **oslabování demokracie** v zemi. Z hodnocení 13 bývalých republik SSSR vyplývá, že mezi lety 2006 a 2016 došlo k vylepšení demokratického prostředí pouze ve 4 zemích. Dalších 5 zemí vykazuje pouze nepatrnou změnu. Zbylé 4 země, tj. Rusko, Ukrajina, Kazachstán, Arménie, se posunuly **spíše k nedemokratickému prostředí** (viz Obrázek 3). Z těchto zemí má celkově nejhorší hodnocení právě Rusko, které kleslo o 1,08 bodu za posledních 10 let (Bertelsmann Stiftung, 2016).

Obrázek 3: Vývoj ukazatel *status demokracie* mezi lety 2006 a 2016

Zdroj: Bertelsmann Stiftung (2016), vlastní zpracování

4.2 Národní hospodářství Ruské federace

V této části je nejprve věnován prostor na popis situace, která nastala v ruské ekonomice. **Hospodářský růst celého regionu Eurasie klesl** v roce 2013 na hodnotu 3,9 %, v roce 2014 na 2,3 %, v roce 2015 je odhadován na pouhé 2,1 %. Oblast východní Evropy pak **utrpěla především Ukrajinsko-Ruským konfliktem** a nízkými cenami ropy. Došlo k oslabení důvěry a poklesu objemu investic v oblasti (The World Bank, 2016).

Tabulka 2: Globální reálný růst HDP ve světě⁵

Oblast	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Svět	2,4	2,6	2,4	2,9	3,1	3,1
Vyspělé státy	1,2	1,7	1,6	2,1	2,1	2,1
Evropa	-0,2	0,9	1,5	1,7	1,7	0,0
Ruská federace	1,3	0,6	-3,8	-0,7	1,3	1,5
Rozvojové státy	5,3	4,9	4,3	4,8	5,3	5,3

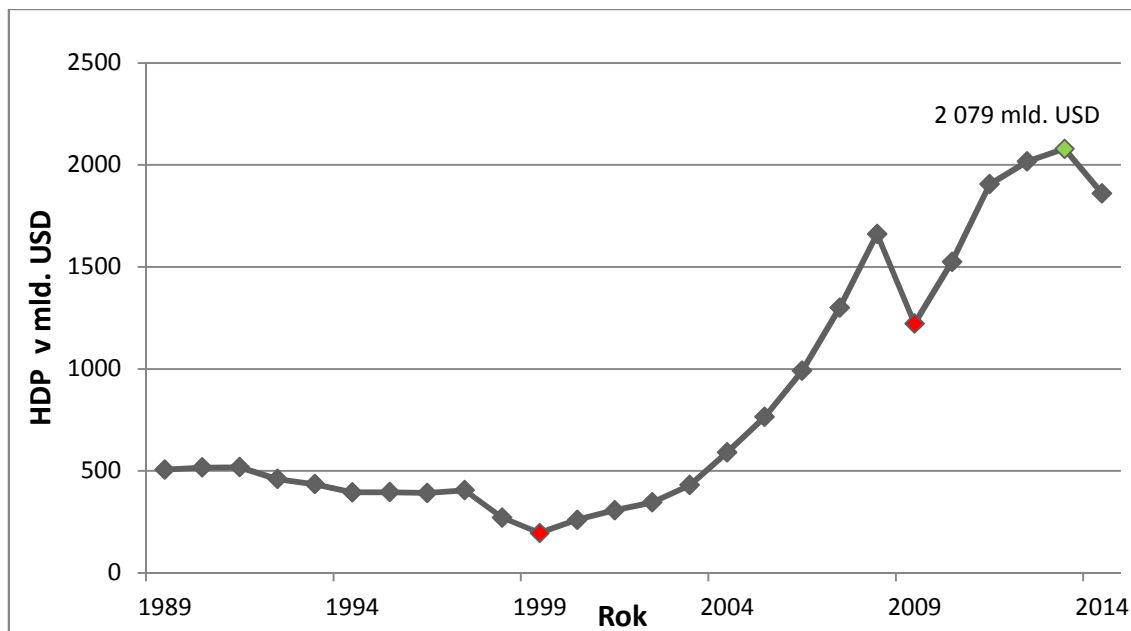
Zdroj: The World Bank - Global Economic Prospects, leden 2016, vlastní zpracování

Světová banka (The World Bank, 2016) **odhaduje pokles HDP samotné Ruské federace za rok 2015 na 3,8 % HDP** (viz Tabulka 2). V následujících letech pak Světová banka ruské ekonomice předpovídá mírný propad v řádech desetin procent, na který by měl navázat pomalý růst.

Jako hlavní faktory současné ruské recese (viz Obrázek 4) označuje premiér Medveděv (The Russian Government, 2016) především propad cen ropy a dalších komodit, dále pak sankce EU a USA směřované proti Rusku a nestabilitu mezinárodních trhů. V neposlední řadě pak také **strukturální problémy samotné**

⁵ Uvedené hodnoty jsou v procentech. V roce 2015 jde o odhad, v letech 2016 – 2018 jde o hodnoty dle předpovědí Světové banky z ledna roku 2016.

ruské ekonomiky, ve které stále přetrvává dědictví Sovětské doby (President of Russia, 2009).

Obrázek 4: Vývoj HDP Ruska mezi lety 1989 a 2014⁶

Zdroj: data Světové banky, vlastní zpracování

Dříve již bylo několikrát zmíněno, že s postupem v 21. století je **Ruská federace méně demokratická**. Zástupci politické moci tak mají velký vliv i na ekonomický vývoj země, neboť kontrolují téměř všechny oblasti fungování státu. A protože rozhodující právě oni, jsou tak odpovědní za soudobou hospodářskou i zahraniční politiku a její vývoj. Ve svých rozhodnutích **nesledují ekonomické cíle, ale spíše cíle mocenské** (Gel'man, 2015).

⁶ Uvedené hodnoty jsou v současných tržních cenách a v miliardách USD.

Djankov (2015) stanovil **5 charakteristických znaků současné hospodářské politiky Ruské federace** pod autokratickou vládou Vladimira Putina:

- státní vlastnictví,
- suroviny jako nástroj zahraniční politiky,
- nerealizované reformy,
- růst skupiny extrémně bohatých a také
- sebevědomá zahraniční politika.

Jednotlivé body, které Djankov považuje za **zásadní pro dlouhodobý ekonomický vývoj Ruska**, budou v následujících podkapitolách detailně rozebrány za doplnění názorů dalších autorů.

4.3 Státní vlastnictví

I přes rozsáhlou privatizaci, která proběhla v 90. letech minulého století, má stát vysoké podíly majetku (Djankov, 2015). Díky většinovým podílům ve velkých podnicích je pak možné transferovat politický vliv také do ekonomické sféry.

Státní vlastnictví je pak nejrozsáhlejší v sektorech, jako jsou:

- finance (banky Rosselholzbank, Sberbank a VTB Bank);
- energetika (těžařské společnosti Gazprom, Rosněft, Transněft);
- doprava (letecká společnost Aeroflot);
- média (televizní stanice První kanál nebo ORT).

Státní vlastnictví v médiích značně ovlivňuje svobodu slova. Některé média jsou přímo autocenzurována, za což jsou terčem západní kritiky. Určitá média jsou pak vlastněna mediálními magnáty, kteří spadají do skupiny oligarchů, kteří jsou blízkými spolupracovníky prezidenta Vladimira V. Putina (Freedom House, 2016).

Vliv státu v oblasti energetiky pak umožňuje Rusku čerpat vysoké příjmy z exportu nerostného bohatství a zároveň využívat vliv, který jim tento export poskytuje v zahraničí.

4.3.1 Nová vlna privatizace

Dle rozhodnutí ruské vlády na konci roku 2013, byl **nabídnut státní majetek k další vlně privatizace**, aby tak došlo alespoň k částečnému zisku v kritickém období ruské ekonomiky (web The Russian Government, 2016). Ruská vláda si od tohoto kroku slibuje rozšíření skupiny podnikatelských subjektů, efektivnější vedení podniků a také rozvržení rizik na více subjektů.

Dále jsou **žádoucí zahraniční investice**, které by měly vést k modernizaci odvětví, a vznik malých až středních podniků. Hlavní vlna privatizace byla stanovena vládním nařízením č. 1111 na rozmezí let 2014 až 2016. V nabídce by se pak měly objevit podniky jako je například ropný gigant Rosněft (68% státní podíl) nebo letecká společnost Aeroflot (51% státní podíl), které byly v historii vytunelovány oligarchy (Malginov, Radygin, 2016).

V roce 2015 pak byl proces privatizace podpořen několika legislativními kroky, aby byla **zaručena transparentnost a omezena korupce**. Rusko se snaží najít efektivní způsob, jak kontrolovat státní majetek a spravedlivě privatizovat. V praxi to znamená, že bude stanoven seznam podílů ve strategických subjektech, přibližné termíny a programy na konkrétní kroky privatizace. Samotná privatizace bude probíhat pomocí informačního systému, kde budou uveřejněny všechny důležité informace alespoň 30 dní před plánovanou dražbou, tendrem nebo veřejnou nabídkou. Ruská vláda se tak touto cestou **snaží vyřešit situaci s nedostatkem likvidity** tak, aby nemusela zvýšit daně, omezit výdaje nebo brát z finančních rezerv. Je však otázkou, zda pouze nedojde k nevýhodnému⁷ prodeji státního majetku členům Putinovy loajální skupiny nebo jejich příbuzným (Malginov, Radygin, 2016).

⁷ Prodeji nevýhodnému pro stát.

4.4 Suroviny jako nástroj zahraniční politiky

Rusko stále častěji v zahraniční politice využívá svou strategickou pozici v rámci Evropy – pozici většinového dodavatele ropy a zemního plynu. Ruská zahraniční politika se snaží posilovat **vnímání Ruska jako světové velmoci**. Další ekonomický vývoj RF bude záviset na tom, jaký model si Rusko zvolí pro svůj další rozvoj (Djankov, 2015).

Kivinen a Cox (2016) vidí **dva hlavní scénáře**, kterými by se Ruská federace mohla ubírat na cestě za **modernizací ekonomiky**:

- Pokud se bude snažit **modernizovat podle západního modelu**, musí být uznána jako plně liberálně-demokratický stát, který se pak může stát součástí klíčových mezinárodních organizací pro ekonomický rozvoj.
- Pokud zvolí cestu **východním stylem modernizace**, využije svoji ekonomickou sílu (tedy především vliv získaný díky ropě a zemnímu plynu) ke kontrole klíčových oblastí v blízkosti svých hranic⁸. Následně si vytvoří pozici velmoci především vojenskou silou a přímou územní kontrolou. Budou tak vynaloženy nemalé náklady na vojenskou mobilizaci, na úkor investic možných v případě ekonomické spolupráce. Příkladem takovéto mobilizace ruské armády z poslední doby je násilná anexe Krymu.

Ruská federace si snaží udržet silnou pozici, kterou jí přináší export ropy a zemního plynu do Evropy. Po přerušení dodávek na začátku roku 2009 vyšlo jasně najevo, do jaké míry je **velká část Evropy závislá na ruském dovozu**. Tento fakt pak také ovlivňuje zahraniční politiku států EU a ostatních zemí Evropy vůči Rusku. Konkurenční projekt na výstavby plynovodu *Nabucco*, který měl zásobovat zemním plynem země střední a jižní Evropy, eliminovalo Rusko nákupem

⁸ Srovnej s účelem vzniku Eurasijského ekonomického společenství v kapitole 4.7.3 *Vznik Eurasijského společenství* na straně 52.

zdrojových polí. Takto získaný plyn pak přeměrovalo do svých plynovodů, čímž upevnilo svoji pozici (Oil and Energy Trends, 2015).

Treisman (2010) ve své práci vyjádřil obavu, že **vysoké příjmy z nerostného bohatství Ruska nepovedou k demokratizaci systému**. Předpokládal naprostý opak, tedy že země naopak propadne do autokracie, a to bez ohledu na vývoj cen ropy. Zároveň zařadil RF do skupiny exportérů ropy, kteří sice mají rámcově demokratické uspořádání, ale dle hodnocení *Polity IV* je zde reálná demokracie „na hraně“. Jde o státy, které se snaží systém **demokratizovat pomocí zisků z prodeje ropy** a zemního plynu, což často paradoxně k tomuto cíli nevede. S pětiletým odstupem pak lze, na základě hodnocení míry demokracie podle stejného indexu, usoudit, že se Treismanova obava naplnila.

Robinson (2013) podobně jako Treisman tvrdí, že:

- země, které mají rozsáhlé nerostné bohatství (především pak ropu a zemní plyn), jsou předurčeny k neúspěchu demokratického způsobu vlády;
- konsolidované demokracie mají kladné vztahy mezi sebou, ale horší vztahy se zeměmi, které se potýkají s problémy při tranzici směrem k demokracii.

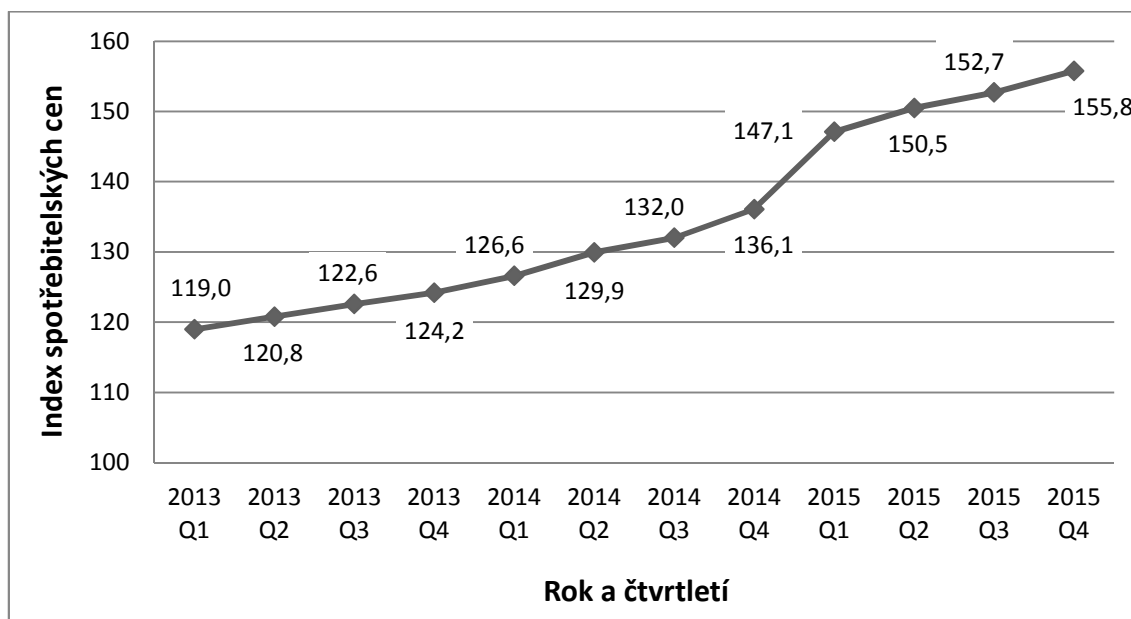
Z této teorie tedy plyne, že Rusko má kvůli ropnému bohatství špatné vztahy s vyspělými demokraciemi a je pro něj problematická i tranzice k demokracii. Ke zlepšení své pozice ve světě tak **používá svou hlavní zbraň – ropu**. Je však jen otázkou času, kdy si země závislé na ruské ropě najdou jiného dodavatele, čímž bude vliv RF značně omezen. Na druhou stranu autor tvrdí, že Rusko je závislé na příjmech z prodeje ropy těmto státům, což omezuje jeho kroky v zahraniční politice. Rusko by pak místo vlivu z omezení dodávek (například jako v roce 2009 při sporech s Ukrajinou), mohlo využít ropné bohatství spíše k formování budoucích trhů, na kterých by mohlo získat další zdroje pro svůj ekonomický vývoj (Robinson, 2013).

4.4.1 Vliv nerostného bohatství na Ruskou federaci

Ruská federace je surovinovou velmocí - v roce 2014 se stala největším exportérem ropy a zemního plynu na světě. Má také velké zásoby uhlí (data OECD, 2016). Zisky z prodeje ropy představují pro RF významný zdroj příjmů. V roce 2015 tyto příjmy tvořily 50,6 % celkového objemu exportu (World of Exports, 2016). **Závislost Ruska na příjmech z prodeje surovin je „až fatální“**, jak říká Balabán (2011).

Ruská produkce ropy má od roku 2000 **výrazně rostoucí trend**. Z původních 6 milionů barelů za den v roce 2000 vzrostl objem těžby na více než 11 milionů barelů v roce 2014. Průměrné ceny ropy se zvýšily až o 350 % (z 27,6 USD na 96,29 USD za barel), což podporovalo i 180% zvýšení denní produkce ropy (Kaplan, 2015). RF chce meziročně i **nadále zvyšovat svou produkci ropy** bez ohledu na budoucí vývoj cen ropy (The Russian Government, 2016).

Hlavním faktorem propadu ruského HDP je právě **pokles cen ropy**, který začal v červenci roku 2014. Cena barelu ropy pak v srpnu 2015 klesla pod historickou hranici 40 USD. Následoval mírný růst a ještě hlubší propad na začátku roku 2016. Došlo k poklesu příjmů z vývozu ropy i zemního plynu. Došlo k růstu inflace, se kterou Rusko bojuje dlouhodobě. Spotřebitelské ceny vzrostly téměř o 30 % za poslední 3 roky (viz Obrázek 5). Ve srovnání let 2010 a 2015 pak Rusové musí za stejné zboží zaplatit téměř o 56 % více. Na začátku roku 2016 značně **deprecioval ruský rubl** a jeho kurzy jsou velmi nestabilní. Došlo ke snížení poptávky po zboží z dovozu, který byl navíc ještě omezen sankcemi Evropské unie a dalších zemí (The World Bank, 2016).

Obrázek 5: Index spotřebitelských cen v RF v letech 2013 – 2015 (2010=100)

Zdroj: data Mezinárodního měnového fondu, vlastní zpracování

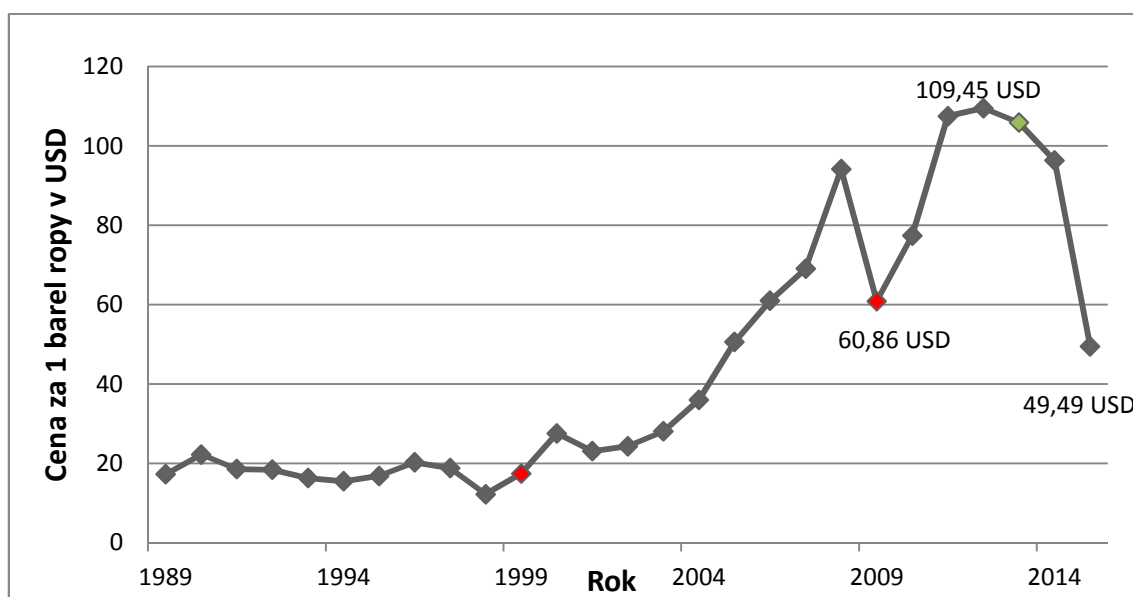
Od roku 2004 procházela ruská ekonomika transformací, která byla dotována především z příjmů z prodeje ropy a dalších surovinových zdrojů. Cena ropy rok od roku rostla až do roku 2008, kdy dosáhla historického maxima. Dále Balabán (2008) zmiňuje, že to byla **skvělá příležitost pro zajištění hospodářského růstu**, ekonomickou modernizaci, pokrok ve vědě a výzkumu nebo také pro řešení sociálních otázek, ale to se ve větší míře nestalo.

Rostoucí ceny ropy v polovině první dekády 21. století značně **podpořily růst ruského HDP** a iniciovaly jeho ekonomický vzestup (Robinson, 2013). Podle ekonometrické analýzy 1% růst cen ropy podpoří ekonomický růst o 0,12 %. 1% deprecie ruského rublu vůči americkému dolaru pak zvyšuje ekonomický růst o 0,05 %. Vývoj cen ropy má tak větší vliv na ruskou ekonomiku než vývoj směnných kurzů ruského rublu a amerického dolaru (Kaplan, 2015).

V současné době při klesajících cenách ropy na světových trzích klesají také výnosy z prodeje ropy. Tyto změny tlačí na vyváženost platební bilance a negativně ovlivňují ekonomický vývoj. Jak plyne také ze srovnání Obrázek 4 a Obrázek 6,

obě křivky mají velmi podobný tvar. Vzhledem k faktu, že ruský rozpočet tvoří přibližně z 30 % příjmy z prodeje ropy, je zřejmý **pozitivní kauzální vztah mezi vyšší cen ropy na světovém trhu a objemem ruského HDP**. Pokud klesají ceny ropy na světových trzích, klesá také hodnota ruské produkce (Kaplan, 2015).

Sutela (2012) označuje ruský **přístup k závislosti na ropě a zemním plynu jako dvojcestný**. Na jednu stranu ruské autority ve svých strategiích zdůrazňují nutnost přípravy na budoucnost bez fosilních paliv. Nebezpečí nadměrné závislosti na vyčerpatelných zdrojích bylo zdůrazňováno roky, avšak bez větší snahy o změnu. Sutela (2012, s. 42) dále poznamenává, že „*Rusko zůstalo z dob Sovětského svazu industriálním a surovinovým obrem, který však není schopen soutěžit s post-industriálními společnostmi.*“

Obrázek 6: Vývoj průměrných cen za 1 barel ropy mezi lety 1989 a 2015 (v USD)

Zdroj: data portálu Statista, vlastní zpracování

Problémem je pro RF také fakt, že **státy Evropy chtějí snížit svou závislost** na zemním plynu od ruských firem, aby tak omezily ruský vliv. V roce 2013 dovážely evropské země OECD 36 % ropy a 69 % zemního plynu z RF. V dlouhodobějším pohledu je tedy nutné, aby RF snížila svoji závislost na příjmech z prodeje ropy

a zemního plynu, nebo našla jiného odběratele. Nízké ceny ropy by se tak mohly stát určitým stimulem pro růst jiných odvětví, jako jsou například služby (Oil and Energy Trends, 2015).

Naopak **Čína zvyšuje svoji poptávku po ropě a zemním plynu**, což je velkou příležitostí pro rusko-čínskou spolupráci (Robinson, 2013). V roce 2014 byl podepsán kontrakt na ruské dodávky 38 miliard m³ zemního plynu za rok přes **transsibiřský plynovod *Power of Siberia*** do vysoce zalidněného území severovýchodní Číny. Stavba tohoto plynovodu podporuje ruskou ekonomiku v regionu a další investice do těžařského průmyslu (Fattibene, 2015).

Obecně je v Rusku také kritizována **vysoká míra zdanění exportované ropy**, neboť těžařským společnostem zůstává **méně peněz na investice** do další těžby (Jasay, 2012). Na druhou stranu tyto peníze z velké části plní státní kasu. Dobře dostupná ropná pole mají v posledních letech **klesající výnosnost**, proto je nutné přemísťovat těžbu do hůře přístupných míst (především severní a východní Sibiř, pobřeží Tichého oceánu), což s sebou nese nutnost dalších investic. Dle odhadů má RF zásoby přibližně na 21 let⁹. Nezávislí pozorovatelé však tyto odhady odmítají a hledají za nimi snahu o nadhodnocení těžebních společností, tedy i o podporu zahraničních investic do těžebního průmyslu (Oil and Energy Trends, 2015).

Závěrem lze tedy říci, že někteří autoři (Treisman, 2010; Robinson, 2013) viní z nepovedené ruské demokratizace částečně právě **nerostné bohatství Ruska**. Strategii *ropa jako nástroj zahraniční politiky* pak Robinson (2013) označuje za **krátkozrakou a dlouhodobě neudržitelnou**. Pro Rusko tedy asi nastává čas, aby použilo jinou strategii - **realizovalo reformy**, neboť jeho ekonomika je v hluboké krizi a prohlubuje se také ruská izolace (Djankov, 2015).

⁹ Za předpokladu, že objem produkce zůstane konstantní od roku 2014.

4.5 Nerealizované reformy

Medveděv (The Russian Government, 2016) tvrdí, že budoucí vývoj ruského hospodářství **není možný bez následujících kroků**:

- optimalizace státního rozpočtu;
- zlepšení podnikatelského prostředí;
- podpora vývozu a nahrazování dovozu domácím zbožím;
- posílení státní správy;
- rozvoj sociální sféry.

Body první a poslední z tohoto výčtu se pak objevují v pracích více autorů jako důležitá místa ruského rozpočtu, kde je nutná reformace. Rusko bojující s úbytkem i stárnutím původního obyvatelstva musí řešit reformy penzijního systému, zdravotnictví i samotného financování státního rozpočtu.

4.5.1 Modernizace institucionálního prostředí

Mezi zásadní faktory, které mají vliv na efektivnost fungování národní ekonomiky, patří kvalita institucionálního prostředí státu. Vysoké příjmy z těžebního průmyslu (přibližně 30 % celkových ročních příjmů RF) však odsunuly nutnost provést strukturální reformy v ruském institucionálním prostředí. Příjmy z prodeje nerostného bohatství, mohly **pokrýt deficity z jiných neefektivních odvětví**. Nutnost reformace se tedy nezdála až tak naléhavá. S ekonomikou v recesi může být Putin nakonec donucen okolnostmi tyto problémy konečně řešit, což plánuje již od roku 2004 (Djankov, 2015).

Gel'man (2015) ve své práci tento fakt odůvodňuje tím, že **pro demokracii nemá Ruská federace strukturní, kulturní ani historické předpoklady**, což plyne z jejího historického vývoje. Podle něj bylo pravděpodobné, že se Rusko i po rozpadu SSSR vrátí k autokratické formě vlády a přirovnává tento průběh k neefektivní stavbě trhu. Také poznamenává, že průběh transformace po rozpadu SSSR nebyl v Rusku až tak rozdílný od průběhu transformace jiných zemí bývalého

východního bloku. V Rusku byl však rozdílný **tvrdý mocenský boj**, který velmi slabá institucionální a politická prostředí nebyla schopna zastavit. Tohoto stavu využili v historii Boris Jelcin i Vladimir Putin ke svému mocenskému růstu.

Ruská společnost svou pasivitou a lhostejností nenutí elity ke změně tohoto systému. Autor označuje **ruskou politickou poptávku** v prvních 20 letech po rozpadu SSSR jako **velmi latentní**. Silný ekonomický růst na začátku 20. století pak přesvědčil občany k podpoře režimu. Naopak **na straně nabídky došlo k tvorbě monopolu**, který je využíván k maximalizaci zisků a prohlubování autoritarismu za účelem dalších zisků. Již od roku 1991 tak byl nechán prostor pro sporná a tvrdá řešení, která ale nesou vysoké zisky mocenským elitám. Zisky vyšší než pro ně byly náklady na tato řešení. Zde tedy tento autor vidí počátek ruského **volebního autoritarismu**.

Vývoj institucionálního prostředí je jádrem ruské modernizace. Pro většinu odborníků, kteří se otázkou RF zabývají, je však problémem, kam vůbec zařadit samotný ruský režim, kde velkou část moci nese složka výkonná a kde jsou ostatní instituce bez propracovanějších struktur (Kivinen, Cox, 2016).

Putinova ráznost úspěšně nahradila slabé institucionální prostředí 90. let 20. století. V současné době mu však opozice není schopna čelit, aby byl udržen předpoklad konkurence na politickém trhu. Jakýmsi náznakem změny byla kampaň „*Žádné hlasy Putinovi!*“, která proběhla při prezidentských volbách v roce 2012. Opozice ale nebyla schopná postavit proti Putinovi dostatečně silného protihráče (Gel'man, 2015). Soudobá opozice nese řešení, které je schopné nahradit volební autoritativní režim, v podobě konkurenceschopnějších a demokratičtějších struktur. Ty ale v současné době stále není schopna realizovat kvůli **své omezené působnosti a roztržitosti** (Kivinen, Cox, 2016).

Prezident Putin a premiér Medveděv ve svých projevech často zmiňují nutnost modernizovat ruskou ekonomiku i celou společnost (The Russian Government, 2016). Rusko má na výběr mezi **modernizací** podle modelu (Kivinen, Cox, 2016):

- západní liberální demokracie s liberálním kapitalismem;
- východního modelu autority s neliberálním kapitalismem;
- nemusí také modernizovat vůbec a může se navrátit ke starým tradicím.

V současnosti je Rusko na cestě spíše k východnímu modelu, **modelu autority státu**, která má postupem času téměř neomezenou moc a výrazně profituje z případného ekonomického růstu (Kivinen, Cox, 2016).

Dopady ekonomické krize v roce 2009, anexe Krymu, tajnosti kolem akcí na území Východní Ukrajiny v roce 2014, dopady nízkých cen ropy a sankcí **zvyšují politickou poptávku v Rusku**. Konečně po 25 letech „demokracie“. Tento fakt by pak podle Gel'mana (2015) měl být hybnou silou reorganizace institucionálního i politického prostředí.

4.5.2 Diverzifikace ekonomiky

Řešení této otázky je pro ruskou ekonomiku **zásadní a klíčový krok** na cestě k modernímu Rusku, které by se postupem času dokázalo vyrovnat vyspělejšími zemím (The Russian Government, 2016; Kivinen, Cox, 2016; Jasay, 2012). Rusko musí počítat s faktem, že postupem času ropa a zemní plyn dojdou nejen na export, ale i pro domácí spotřebu, která je také výrazným spotřebitelem. Autoři mluví nejen o diverzifikaci průmyslu, ale také společenských a organizačních jednotek, které jsou zapojeny v ekonomických aktivitách (Kivinen, Cox, 2016).

Struktura ruské ekonomiky v posledních 15 letech neprošla většími změnami. Došlo k růstu celkového objemu produkce ruské ekonomiky až o 720 % ve srovnání let 2000 a 2014 (viz tabulka 3). Zemědělská produkce snižuje svůj podíl na celkovém objemu HDP, přestože v posledních letech výrazně zvýšila svou produkci a Rusko dosáhlo potravinové soběstačnosti. Tento nárůst způsobily především vysoké ceny potravin z dovozu. Naopak roste podíl služeb, což bylo způsobeno růstem průměrných příjmů v ruské ekonomice (The World Bank, 2016).

Tabulka 3: Srovnání struktury HDP RF v letech 2000 a 2014

	2000	2014
HDP [mld. USD]	259,7	1860,6
Zemědělství [% HDP]	6	4
Průmysl [% HDP]	38	36
Výroba ¹⁰ [% HDP]	17	16
Služby [% HDP]	56	60

Zdroj: The World Bank – World Development Indicators, vlastní zpracování

Trojice autorů Benzell, Goryunoc, Kazakova (2015) používá rozsáhlý model životního cyklu v RF k simulaci ruského demografického a fiskálního vývoje pod vlivem různých scénářů vývoje cen fosilních paliv. Po roce 2084, kdy by mělo dojít k vyčerpání fosilních paliv, předpokládají autoři **globální růst zdanění příjmů**. Největší růst by pak mělo potkat právě Ruskou federaci, vzhledem k závislosti jeho HDP a státního rozpočtu na příjmech z prodeje ropy a zemního plynu. Je tedy předpokládáno zvýšení míry daně z příjmů fyzických i právnických osob až o 15 %.

Zvýšení zadlužení státu by pravděpodobně pouze odsunulo řešení tohoto problému na později. Ruská federace má i přes nízkou míru zadlužení v současné době omezený přístup k zahraničnímu kapitálu. Tato situace vyplynula ze sankcí EU a USA. Z modelu plyne, že pro udržení stejného objemu státních výdajů a zároveň udržení dluhu, by musela dramaticky vzrůst míra zdanění příjmů v ruské ekonomice. Držet nízké míry zdanění je příznivé pro soudobé starobní důchodce, avšak klade větší zátěž na budoucí generace (Benzell, Goryunoc, Kazakova, 2015).

¹⁰ Výroba je součástí průmyslu. Hodnoty z kategorie výroby jsou již započítány v kategorii průmysl.

Jsou navrhovány **tři scénáře, jak řešit problém financování ruského státu** (Benzell, Goryunoc, Kazakova, 2015):

- **Reformovat systém zdanění příjmů právnických osob.** Jde především o opatření, která by podpořila ekonomický růst země. Jedním způsobem by mohlo být snížení zdanění právnických osob, což by mělo vyvolat ekonomický růst a zvýšit investice. A naopak zvýšit zdanění fyzických osob, čímž by byly vynahrazeny omezené příjmy ze snížení zdanění podnikatelských subjektů. Snížení zdanění právnických osob by také způsobilo příliv zahraničního kapitálu, pokud by byly vhodné také geopolitické podmínky. Model pak ukazuje, že toto opatření sice sníží příjmy současné generace, ale bylo by přínosem pro generace budoucí.
- **Reformovat penzijní systém,** který se systémem „*pay as you go*“ není, vzhledem k demografickému vývoji ruské populace, udržitelný. Řešením by pak mohl být postupný přechod na systém osobních důchodových účtů, kde by byly peníze zainvestovány do fondů dle volby investora. Toto opatření by bylo spojeno se snížením zdanění příjmů, aby tyto peníze mohli občané investovat do těchto fondů.
- **Zvýšení porodnosti.** Proveditelnost reformy je však v případě zvýšení porodnosti značně problematická. Rusku je v modelu předpovídan populační úbytek a obyvatelstvo s vysokým podílem starobních důchodců, což odpovídá i současnému vývoji. Na konci 21. století by Rusko mělo mít až o třetinu menší populaci než v současnosti. Nárůst porodnosti by pak podpořil produkci ekonomiky, zjednodušil by péči o starší obyvatelstvo a pomohl financovat i další sektory ruské ekonomiky (Benzell, Goryunoc, Kazakova, 2015). Dlouhodobě však byla porodnost v RF na velmi nízké úrovni, což se již začíná projevovat na tomto úbytku obyvatelstva (Eberstadt, Growth, 2010).

V úvahu pak přichází také **kombinace jednotlivých návrhů**, kterou trojice autorů označuje za nejefektivnější řešení ze všech předchozích variant, protože každá z těchto reforem v dlouhodobém horizontu stimuluje jinou oblast ekonomiky. I přes pokračující nepříznivý vývoj cen ropy by tyto reformy vedly k dlouhodobému vylepšení ekonomických podmínek Ruska. Pokud nedojde k reformaci, bude pro udržení státního rozpočtu nutné **výrazně zvýšit zdanění**, což by se negativně projevilo na další vývoji a modernizaci státu (Benzell, Goryunoc, Kazakova, 2015).

4.6 Růst skupiny extrémně bohatých

Dle hodnocení časopisu *Forbes* žilo v RF v roce 2014 celkem 111 miliardářů. Pro srovnání, v roce 2004 jich bylo celkem 42. Odhaduje se, že tato **skupina vlastní zhruba třetinu celkového bohatství** země. Většinou jde o osoby s blízkými kontakty na prezidenta Putina. Těmto osobám jsou, dle Djankova (2015), svěřovány velké developerské projekty, jako ZOH v Soči 2014, Mistrovství světa v hokeji 2016 nebo Mistrovství světa ve fotbale konané v roce 2018.

S ruskou politickou scénou je neodmyslitelně spojen pojem **oligarchie**. Jde o název pro vládu stabilní a **uzavřené skupiny lidí, kteří jsou členy bohaté** a vlivné společenské vrstvy. Tato skupina nepodléhá žádné společenské kontrole. Tento pojem z teorie politické vědy má k historii i současnosti Ruska významný vztah.

Pojem *oligarchové* označuje nejbohatší ruské podnikatele, kteří měli v RF největší vliv v 90. letech 20. století. Šlo o skupinu většinou veřejně známých osob, jejichž počet se pohyboval mezi 25 a 30. Tito podnikatelé postavili svůj byznys na základě provázanosti s politickými špičkami RF, což jim umožnilo využívat různé finanční zdroje (např. státní dotace). Nejvlivnější byla skupina nazývaná *Sedm bankéřů*, která byla spojena s prezidentem Jelcinem a starostou Moskvy Lužkovem (Myant, 2013). Hlavními členy byli především představitelé nových ekonomických elit, jako například Berezovskij, Chodorovskij nebo Gusinsky (Cabada a kol., 2008).

Po nástupu do úřadu prezidenta vyhlásil Vladimir Putin boj s touto skupinou. Jako exemplární příklad mělo být **potrestání Michaila Chodorkovského** za jeho daňové úniky. Otázkou zůstává, jestli nešlo spíše o snahu zastrašit politickou konkurenci, neboť právě Chodorovskij podpořil v roce 2003 liberály a o rok později také zvažoval kandidaturu na prezidenta (Holzer, Balík, 2007). Vlastnická práva oligarchů, kteří ohrožovali Putinův režim, mohla být zpochybněna nebo přímo narušena (Myant, 2013). Část oligarchů tak byla donucena se přizpůsobit novému režimu, část odešla do exilu (Sutela, 2012).

Putin si v průběhu výkonu prezidentského úřadu **vytvořil vlastní loajální skupinu** spolupracovníků, která se nazývá „*Pitěřský klan*“. Toto uskupení je úzce provázáno s vysoce postavenými představiteli tajných služeb a armády. Velká část bývalých agentů KGB zůstala i po rozpadu SSSR ve svých úřadech. Došlo pouze k přeskupení útvarů, ale nedošlo k většímu přílivu nových sil. Silná provázanost s postavou prezidenta Putina, který v KGB také působil, tedy stále zůstává (Cabada a kol, 2008).

Medveděv (President of Russia, 2009) označil korupci jako jednu z nemocí ruské společnosti. Podle hodnocení míry korupce organizace *Transparency Intenational* (2016) byla Ruská federace v roce 2015 **49. nejzkorumpovanější zemí** ze 169 hodnocených států. Na škále od 0 = *vysoce zkorumpovaná země* do 100 = *země čistá od korupce* bylo Rusko hodnoceno hodnotou 29. Bylo prokázáno, že svobodná občanská společnost a média předchází vzniku a rozšíření korupce ve státě. Rusko je však zemí nedemokratickou, kde jsou média pod cenzurou (nebo hůře pod autocenzurou) a občané jsou omezováni především v občanských právech (Gel'man, 2015). Výsledek šetření rozšíření korupce v Rusku pak nemůže být překvapením (Transparency International, 2016).

Někteří ekonomové také tvrdí, že **velká část korupce je ve skutečnosti pouze nahrazením omezovaného systému konkurence**, tedy že je alokačně efektivní. Jako příklad pak uvádí případ, kdy státní úředník má vybrat stavebníka pro stavbu mostu. Úředník vybere stavitele, který mu nabídne nejvyšší úplatek. Tento stavitel

je pak stejně dobrý jako ten, který nabízí nejnižší nabídku. Stavitel, který si může dovolit vysoký úplatek je ten, kdo by mohl nabídnout nejnižší cenu. Ekonomická efektivita je tak zajištěna v obou případech (Jasay, 2012).

Medveděv také tvrdí, že **vysoká míra korupce brání modernizaci** ruského podnikatelského prostředí. Pro podnikatele, který chce získat veřejnou zakázku, je jednodušší nabídnout rozhodujícímu úředníkovi úplatek, než modernizovat vlastní výrobní procesy směrem k maximalizaci efektivity, aby mohl nabídnout nejnižší cenu. Využití zdrojů tak není ani zdaleka efektivní, což s sebou nese zbytečně vysoké náklady na suroviny a výrobu (President of Russia, 2009).

Od dob vlády Putinova režimu dochází **k teritoriálně-administrační centralizaci moci** na Moskevský Kreml, v čemž pomáhá Putinova loajální skupina oligarchů. Je ubírána moc regionálním vládám jednotlivých správních oblastí Ruska a následně je koncentrována do rukou autoritativní vlády, kde je široký prostor pro korupci (Gel'man, 2015). Tento centralizační proces je obhajován jako základ pro stabilizaci systému, zefektivnění výkonu státní správy a vlády, ale **vede spíše k růstu vlivu a příjmů pouze omezené skupiny lidí** (Freedom House, 2016).

4.7 Sebevědomá zahraniční politika

Ruská federace svou **agresivní zahraniční politikou**, kdy „*pouze hájí své zájmy*“, **zvyšuje svou mezinárodní izolaci**. Tím se však zhoršují také její šance pro mezinárodní ekonomickou spolupráci (Freedom House, 2016).

4.7.1 Sankce vyvolané Ukrajinskou krizí

K poklesu cen ropy se přidaly také **sankce**, které byly na RF uvaleny Evropskou unií, USA a dalšími zeměmi. Sankce by měly trestat Rusko za činnost destabilizující situaci na území východní Ukrajiny. Anexe Krymu pak byla označena za nelegální podle ukrajinské Ústavy a Charty OSN (Evropská unie, 2014). Ruská strana však porušení mezinárodního práva dodnes odmítá (The Russian Government, 2016).

První vlna sankcí vznikla na základě Nařízení Rady č. 208/2014. Další nařízení postupně zakázala vstup na území EU 58 osobám. Právními kroky pak také zastavila hmotné toky z území EU těmto lidem. Šlo o osoby, které se podílely na:

- zpronevěře finančních prostředků Ukrajiny nebo
- na ohrožení územní celistvosti, svrchovanosti a nezávislosti Ukrajiny (vstup neoznačených ozbrojených jednotek, podpora separatistů, referendum o připojení Krymu k Rusku).

Konkrétně to byl například bývalý ukrajinský prezident Viktor Janukovyč nebo Putinovi blízcí poradci. Toto nařízení EU pak následovaly i sankce ze strany USA. Později již USA a EU podnikaly právní kroky společně. Sankce uvalily také další země, jako je Kanada, Austrálie nebo samotná Ukrajina (Evropská unie, 2014).

Druhá vlna sankcí reagovala na ruské nedodržení sjednaného míru. Rusko neustále provádělo provokativní akce v oblasti rusko-ukrajinské hranice. Na konci dubna tak došlo k rozšíření skupiny sankcionovaných osob o 13 lidí. Od 25. června 2015 pak vešel v platnost zákaz poskytování pojistných a finančních služeb na dovoz zboží do oblasti Krymu a Sevastopol'u.

Třetí vlna sankcí reagovala na sestřelení malajsijského letadla nad územím východní Ukrajiny, jehož pachatel nebyl dosud odhalen. Došlo tak k rozšíření seznamu sankcionovaných osob a také širšímu postižení právnických osob, které podporovaly destabilizaci na východní Ukrajině.

Přímé ekonomické sankce proti obchodnímu styku s Ruskem vstoupily v platnost 31. července 2014 Nařízením Rady č. 833/2014. Došlo k **zákazu vývozu technologií**, které jsou spojené s energetikou. Zakázán byl také **obchod se zbraněmi** a zbožím, které by mohlo být využitelné v armádě. Došlo k omezení přístupu ruských státních bank na kapitálové trhy Evropy. Konkrétně jde o společnosti Sberbank, VTB Bank a další. Sankcemi byl také fyzickým i právnickým osobám z EU zakázán nákup dluhopisů těchto finančních institucí. Přes všechna tato opatření byly stále prodávány ruské zbraně povstalcům na

východní Ukrajině. Rada EU tak reagovala rozšířením sankcí na 3 zbrojařské a 3 těžařské podniky. Následovalo ještě další rozšíření seznamu sankcionovaných osob a jiná právní opatření (Evropská unie, 2014).

V polovině května 2016 tak sankce **zakazují vstup 149 lidem** na území členských států EU, jimž byly také zmrazeny veškeré finanční toky z území EU. Sankce pak byly rozhodnutím Rady EU prodlouženy až do 31. července 2016 (Evropská unie, 2014).

4.7.2 Reakce na sankce

Rusko reagovalo vlastním seznamem sankcionovaných osob, kam spadají zástupci amerického Kongresu, poradci prezidenta Baracka Obamy a zástupci Kanady. Těm byl zakázán vstup na území Ruska. **Zakázán byl také dovoz potravin** do Ruska z EU, Kanady, Austrálie a Norska. Šlo o dovoz ryb, mléka, mléčných výrobků, ovoce, zeleniny a masa. Tento krok vyvolal značné **zvýšení cen dovozových potravin**, které bylo postupem času nutné nahradit domácí produkcí (The Russian Government, 2016). Rusko tento krok označilo za strategii, která ztížila zahraniční subjektům, aby investovaly na ruském trhu (Djankov, 2015). Pro ruskou ekonomiku by však byly zahraniční investice naopak velkým přínosem.

Ekonomické sankce **Rusko snáší lépe, než se předpokládalo**. Omezení dovozu donutilo RF hledat cesty, jak tento dovoz nahradit. Na druhou stranu došlo ke zvýšení korupce na státem financované projekty, které mají již tak mizivou míru návratnosti. Nejproblematičtější zůstává situace pro průmyslové podniky, které jsou bez přístupu k novým technologiím a mají omezený přístup k zahraničnímu kapitálu (Djankov, 2015).

Pro vyřešení ekonomické izolace hledají ruští podnikatelé kontakty v okolních státech a Východní Asii. Hledají především investory pro stavbu infrastruktury, dodavatele technologií pro energetiku (především pro klíčovou těžbu ropy a zemního plynu) a high-tech oborech. Je pravděpodobné, že původní evropští

i američtí dodavatelé zde, v důsledku sankcí, **ztratí dříve silnou pozici** na trhu ve prospěch firem z Číny a dalších asijských států (Djankov, 2015).

Jak píše Medveděv v hodnocení socioekonomických scénářů pro roky 2017 až 2019, ruská vláda bude i nadále **pokračovat v politice nahrazování dovozu**, bude se snažit o rozvoj průmyslu, především pro zemědělství a high-technologie. Dále se vláda bude snažit svými opatřeními zlepšovat klima pro investice, podporovat export zboží a také růst malých až středních podniků. Pod záštitou vládní Komise pro nahrazení dovozu se bude v polovině září v Moskvě konat druhá **mezinárodní výstava k nahrazení dovozu**. Ruská vláda se tímto krokem snaží posílit poptávku po domácím zboží, aby podpořila ruské výrobce a pěstitele (The Russian Government, 2016).

Je pravděpodobné, že v blízké budoucnosti EU nezaznamená větší změnu v zahraniční politice Ruska. Ruská rétorika se bude pravděpodobně vyostřovat, neboť se prezident Putin snaží dokázat, že **suverénní kapitalismus dokáže vyřešit všechny ruské problémy**. V tom ho nezastaví ani domácí recese, ani dlouhodobější sankce (Fattibene, 2015).

4.7.3 Vznik Eurasijského společenství

Od ledna 2015 pak vešla v platnost také Úmluva o založení **Eurasijského ekonomického společenství (EAEU)**, které spojuje část států bývalého Svazu sovětských socialistických republik. K Rusku se již připojila Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán. Pozváni jsou také Tádžikistán a Uzbekistán (The Russian Government, 2016). Jde o společenství, které **kombinuje ekonomické a geopolitické vztahy**. Ruská federace pak chce získat zpět dominantní postavení (ekonomické i vojenské) v postsovětském prostoru (Fattibene, 2015).

Rusko tímto krokem chtělo iniciovat vznik celní unie pro téměř 180 milionů spotřebitelů a zformovat společenství, které bude **spolupracovat s rychle rostoucími ekonomikami Asie** (především Čínou), čímž tyto státy omezí svou závislost na technologiích z vyspělých států západu. Celní unie se týká volného

pohybu zboží, služeb, kapitálu a pracovníků. Příliv pracovníků z jiných zemí by pak mohl pomoci ruskému sociálnímu systému, který se potýká se stárnutím a úbytkem původního obyvatelstva (The Russian Government, 2016).

Dle Medveděva je pak nutné speciálně dbát na vytvoření vhodných podmínek pro **společný trh zemí EAEU s farmaceutickým a zdravotnickým materiálem**. Do tohoto oboru v Rusku plynou vysoké státní investice, které by měly vést k ruské dominanci na tomto trhu. Tento trh by pak měl být plně funkční již na konci roku 2016 (The Russian Government, 2016). Je tedy pravděpodobné, že Rusko se založení EAEU **snaží nalézt odbyt pro svoji produkci**, která v současnosti není schopná konkurovat produkci západních států.

Medveděv (The Russian Government, 2016) také uvádí, že by bylo vhodné **navázat vztahy mezi Eurasijským společenstvím a Evropskou unií**, o což je prý ze strany EU zájem. Rusko a EAEU jsou pak připraveni spolupracovat, ale pouze za dodržení **rovnosti a oboustranné výhodnosti**. V kontextu narůstajícího ruského merkantilismu je však širší spolupráce spíše nepravděpodobná (Fattibene, 2015).

Hospodářský pokles v Rusku však generuje negativní dopady do zemí společenství, prostřednictvím obchodu, investic a peněžních převodů. Rusko je totiž velkým zdrojem přímých zahraničních investic pro východní země regionu Střední Asie, takže je pravděpodobné, že tyto země budou klesat společně s Ruskem (The World Bank, 2016). Je tak spekulováno, zda bude a byl vstup do EAEU pro státy kromě Ruska vůbec ekonomicky výhodný (Fattibene, 2015).

4.7.4 Rusko ve spolupráci s Čínou

Rusko a Čína jsou si podobné autokratickým státním zřízením a také svým důrazem na vojenskou sílu (Pekka Sutela, 2012). V posledních letech narůstá jejich ekonomická spolupráce. Fattibene (2015) do budoucna předpovídá ještě **silnější spolupráci**, která bude založená nejen na ekonomické síle, ale také na síle vojenské. Ukrajinská krize odhalila skutečný směr zahraniční politiky Ruska. Zhoršení diplomatických vztahů se Západem společně se sankcemi proti Rusku

přiměly RF, aby hledala spojence jinde než na Západě. Evropská Unie by pak měla připravit strategii, jak překonat prohlubující se propast ve vztazích EU a Ruska.

Čína se také stává silným investorem v Rusku. Evropské země snížily své přímé zahraniční investice v Rusku až o 83 % při srovnání let 2013 a 2014. Nominální hodnota evropských investic v roce 2014 10 miliard amerických dolarů. Naopak **čínské investice vzrostly ve stejném období o 53 %** a vyšplhaly se na hodnotu 1,2 miliardy USD v roce 2014 (Fattibene, 2015).

Rusko a Čína spolupracují také ve vojenské a námořní oblasti. V roce 2015 proběhlo několikero námořních cvičení v různých oblastech. Čína a Rusko také sjednaly čínský nákup protiletadlového raketového systému S-400, víceúčelových stíhacích letounů a ponorek páté generace (Fattibene, 2015).

Rusko je však také konkurentem Číny v ekonomické spolupráci se zeměmi střední Asie. Postupem času Rusko oslabuje čínský vliv v blízkých regionech svojí produkcí. Například mezi lety 2012 a 2013 posílilo Rusko svoje obchodní toky s Uzbekistánem z 9,7 % na 20,6 %. Podobně posílilo také v Kyrgyzstánu. Číně se pak podařilo posílit především v Uzbekistánu, a to z 12 % na 22,5 %. Čína v regionu investovala v roce 30 miliard USD, zatímco Rusko pouze 14,5 miliard USD (Fattibene, 2015).

Pro pokračování ekonomického růstu je **pro Čínu zásadní získat dodávky zemního plynu a ropy**, zároveň pak snížit svou závislost na dodávkách těchto surovin ze Středního Východu a Afriky. K těmto cílům by pak Rusko Číně mohlo pomoci svým nerostným bohatstvím v rovnocenné spolupráci dvou autokratických států. Otázkou však zůstává, jak bude nová spolupráce EAEU a Číny dlouhodobě fungovat nebo zda bude ve střednědobém horizontu zastíněna ekonomickými a bezpečnostními spory (Fattibene, 2015).

4.7.5 Ruská účast v Sýrii

Propad cen ropy, následky ekonomických sankcí, 15% inflace, zkráceně ruská ekonomika v hluboké recesi - toto není obvyklé prostředí pro začátek **vojenské intervence** u států, kterých se konflikt dříve nijak nedotýkal. Je zřejmé, že Rusko muselo za vojenskou mobilizací a **nákladným bombardováním vidět nějaké zisky**. Na konci roku 2015 pak Ruská federace uvalila embargo na dovoz některých druhů zboží a komodit z Turecka, jako reakci na sestřelení ruské stíhačky. Tato stíhačka podle dostupných informací nebombardovala pozice Islámského státu, ale turkmenské rebely, kteří byli proti Assadově režimu (Manning, 2015).

Ruská vláda během pár dní ohlásila sankce protitureckému dovozu, zrušila jadernou elektrárnu a především - **zastavila výstavbu plynovodu *Turkstream***, do kterého *Gazprom* investoval již několik miliard amerických dolarů. Tím zastavila výstavbu projektu, který měl velkou váhu pro budoucnost ruské ekonomiky a pro udržení moci nad evropským trhem se zemním plynem. Těmito hospodářskými škodami tak Putin otevřel otázku evropské bezpečnosti, která se zdála býti uzavřenou od roku 1991 rozpadem SSSR (Manning, 2015).

Kvůli ruským námořním a leteckým provokacím zvažuje Švédsko členství v NATO. Státy Pobaltí pak neustále vyžadují přítomnost sil NATO na svém území, neboť se cítí ohroženy. Severoatlantická aliance zvyšuje výdaje na modernizaci svých vojsk. Tyto výdaje měly v posledním desetiletí výrazně klesající tendenci (Manning, 2015). Naopak Rusko investuje do zbrojařského průmyslu nemalé peníze. Medveděv pak hodnotil zapojení do bojů v Sýrii, jako dobrý optimalizační proces vývoje ruských zbrojařských podniků, které z praktického použití zbraní získaly mnoho podnětů k vylepšení (The Russian Government, 2016).

Manning (2015) dále přemítá, zda nešlo pouze o **ukázkou ruské vojenské síly**, názorovému střetu s USA nebo ukázkou toho, že Rusko, na rozdíl od USA, vždy stojí za svými spojenci. Autor na konec poznamenává, že předvídat kroky v ruské zahraniční i hospodářské politice je velice obtížné. Jediné, co je z Putinových

projevů zřejmé, že **chce světu dokázat, že Rusko je stále světovou velmocí** a že neuznává slabost. Putin tvrdě „hájí ruské zájmy“ tak daleko, dokud není zastaven. Při tomto postupu však již nebere ohled na faktickou ekonomickou slabost Ruska, které je kvůli závislosti na exportu fosilních paliv v podstatě závislé i na státech, do kterých tato paliva dodává.

Jako řešení této situace pak Manning (2015) navrhuje **„zatlačit Putina zpět“**, tedy nechat působit ekonomické sankce, ukázat sílu NATO v Pobaltí, avšak nechat stále dveře otevřené, pokud by se Rusko opravdu chtělo zařadit mezi moderní státy 21. století a upustit od své agendy ve stylu *„oko za oko, zub za zub“*.

5 Diskuse výsledků.

V bakalářské práci byla rozebrána hospodářská politika Ruské federace. Postupně byly v práci vytyčeny problematické oblasti v ruské ekonomice, které podle názorů ekonomů i ruských vládních špiček vyžadují reformaci. Reformaci, která by umožnila Ruské federaci modernizovat strukturu ekonomiky i společnosti, čímž by se postupem času mohlo Rusko zařadit mezi moderní a konkurenceschopné ekonomiky světa.

V práci je uvedeno několikero řešení, která navrhuje světoví ekonomové i členové ruské vlády. Detailně je například rozebrána problematika závislosti ruského rozpočtu na příjmech z prodeje ropy a zemního plynu. Vliv nerostného bohatství, především v podobě rozsáhlých zásob ropy a zemního plynu, se prolíná celou prací. Diskutován je vliv tohoto bohatství na kvalitu demokratického prostředí.

Zlepšení institucionálního prostředí, především pro malé a střední soukromé podniky, by zlepšilo výkon ekonomiky. Toto vylepšení by mělo mít podobu zaručení suverenity soukromého majetku, svobody projevu, podpory nestátních podniků a omezení státního vlastnictví velkých podniků, které často drží na trhu monopol (například plynárenská společnost Gazprom). Komplikovaným vstupem na trh je omezena hospodářská soutěž a efektivní fungování ekonomických principů v odvětví. Dochází tak k alokační neefektivitě využití zdrojů. Odvětví postupem času bez soutěže zaostává a stává se méně konkurenceschopným v mezinárodním měřítku.

Diverzifikaci ekonomiky a oproštění státního rozpočtu od závislosti na ziscích z prodeje nerostného bohatství vidí Medveděv i někteří ekonomové jako klíčový krok za modernizací ruské ekonomiky, která v současné době není svou průmyslovou produkcí konkurenceschopná na světových trzích.

Řešení sociálních otázek plyne z nepříznivého demografického vývoje ruské populace. Dochází v úbytku obyvatel a ke zvyšování průměrného věku obyvatelstva. Předpokládá se, že tento fakt bude generovat negativní vlivy na

hospodářský vývoj Ruské federace v budoucnu. Reformace důchodového systému a zdravotnictví, podpora porodnosti, řešení financování státního rozpočtu – to jsou oblasti, které bude v nejbližší době nutné řešit.

Rusko je v současné době ve svých klíčových sektorech, tj. energetika a zbrojařský průmysl, **omezeno sankcemi** Evropské unie, USA a dalších států. Ruské státní podniky i soukromí podnikatelé se snaží zákaz dovozu technologií a nákupu zbraní kompenzovat ekonomickou spoluprací s rychle rostoucími ekonomikami Asie a se zeměmi nově vzniklého Eurasijského ekonomického společenství (EAEU). Je tak pravděpodobné, že původní evropští a američtí dodavatelé ztratí svůj vliv na ruských trzích ve prospěch asijských dodavatelů.

V zahraniční politice pak RF jako zbraň opět využívá nerostné bohatství a také hrubou sílu, kterou se nebojí použít k dosažení vlastních cílů. Vojenskou sílu Rusko využívá bez ohledu na reálnou ekonomickou návratnost vojenských a dalších nákladů. Rusko nesleduje ekonomické cíle, ale sleduje cíle mocenské. Těmito tahy se světu snaží ukázat, že Rusko **zůstalo světovou velmocí** i přes rozpad SSSR.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat vliv nedemokratického režimu na fungování národního hospodářství Ruska. Dílčím cílem pak bylo zjistit, zda je pro ekonomický vývoj lepší demokratický nebo nedemokratický režim.

V teoretické části byly detailně popsány druhy politických režimů. Byly uvedeny způsoby měření demokratického prostředí pomocí různých indexů (Freedom House, Polity IV, Bertelsmann Stiftung). Diskutován byl také vliv demokratických a nedemokratických režimů na hospodářský vývoj země.

V praktické části bylo Rusko na základě indexů demokracie shledáno nedemokratickou zemí. Následně byly, za přispění názorů mnoha autorů, analyzovány konkrétní jevy a kroky v hospodářské politice Ruska, které jsou silně ovlivněny nedemokratickým prostředím. Samozřejmostí bylo popsání současné situace v ruské ekonomice. Byly také rozebrány konkrétní varianty reforem, které by měly pomoci modernizovat Ruskou federaci a udržet rozpočet bez závislosti na příjmech z exportu ropy a zemního plynu.

Následně byla analyzována také zahraniční politika, neboť ta má v ruském případě silný vliv na budoucí vývoj ekonomiky a politickou orientaci Ruska. Otázka mezinárodní ekonomické spolupráce s Ruskem je pod silným vlivem geopolitických faktorů. Po vyhlášení ekonomických sankcí proti Rusku se ekonomika začíná obracet spíše východním směrem. Vzniklo Eurasijské ekonomické společenství, které by mělo usnadnit ekonomickou spolupráci zemí bývalého SSSR s rychle rostoucími ekonomikami Asie. K vybudování vlivu pak chce Rusko využít svoje nejsilnější zbraně – ropu, zemní plyn a zbrojařský průmysl. Rusko chce být viděno jako světová velmoc i v 21. století a pro dosažení tohoto cíle se nebojí použít ani hrubou sílu.

Bakalářská práce poskytuje ucelený pohled na hospodářskou politiku a ekonomiku Ruska, jejichž vývoj je silně ovlivněn nedemokratickým režimem a silným vlivem mocenských špiček v čele s Vladimírem Putinem.

7 Zdroje

- APOLTE, Thomas. Democracy and prosperity in two decades of transition. *Economics of Transition* [online]. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2011, **19**(4), s. 693 – 722 [cit. 2016-04-02]. DOI: 10.1111/j.1468-0351.2011.00418.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0351.2011.00418.x>
- BALABÁN, Miloš. Zahraniční a bezpečnostní politika Ruské federace v závěru první dekády 21. století a její předpokládaný vývoj: Geopolitické perspektivy. *Vojenské rozhledy* [online]. Brno, 2008, **17**(4), s. 1 - 15 [cit. 2016-04-05]. DOI: 10.3849/1210-3292. ISSN 2336-2995. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-ruske-federace-v-zaveru-prvni-dekady-21-stoleti-a-jeji-predpokladany-vyvoj-geopoliticke-perspektivy>
- BALABÁN, Miloš. *Transformace globální moci a vlivu: Politická, ekonomická a bezpečnostní dimenze: Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR* [online]. Středisko bezpečnostní politiky, 2011 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Transformace_globalni_moci_a_vlivu_Balaban.pdf
- BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. 2. přepracované vyd. Praha: Dokořán, 2012. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-266-3.
- BARRO, Robert J. Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study. In: *National Bureau of Economic Research* [online]. Cambridge, 1996. [cit. 2016-04-01]. DOI: 10.3386/w5698. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w5698>
- BENZELL, Seth G., Eugene GORYUNOV a Maria KAZAKOVA. *Simulating Russia's and Other Large Economies' Challenging and Interconnected Transitions*. NBER Working Paper Series [online]. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2015, s. 1 – 53 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w21269.pdf>
- BESLEY, Tim a Masa KUDAMATSU. What can we learn from successful autocracies? *VOX CEPR's Policy portal: Research-based policy analysis and commentary from leading economists* [online]. 2007 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://voxeu.org/article/what-can-we-learn-successful-autocracies>

- BOETTKE, Peter J. *Robustní politická ekonomie pro 21. století*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-619-6.
- BUCHANAN, James M. a Robert D. TOLLISON. *The Theory of public choice II*. Second edition. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1984, 452 s. ISBN 04-720-8041-5.
- CABADA, Ladislav, Jakub CHARVÁT a Ondřej STULÍK. *Současná komparativní politologie: klíčové koncepty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7380-577-7.
- CABADA, Ladislav. KUBÁT, Michal a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.
- CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. 1. vyd. Praha: Acta Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1388-1.
- DAHL, Robert A. *O demokracii: průvodce pro občany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-422-2.
- Democracy on the Defensive in Europe and Eurasia: Nations in Transit 2015. *Freedom House* [online]. Washington, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit-2015/democracy-defensive-europe-and-eurasia>
- DJANKOV, Simeon. Russia's Economy under Putin: From Crony Capitalism to State Capitalism. *Policy Brief* [online]. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2015, 15(18), s. 1 - 8 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <https://www.piie.com/publications/pb/pb15-18.pdf>
- Dmitry Medvedev's Article, Go Russia!. *President of Russia: Events* [online]. 2009 [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/5413>
- DONALDSON, Robert H., Joseph L. NOGEE a Vidya NADKARNI. *The foreign policy of Russia: changing systems, enduring interests*. 5. vyd. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 2014, 437 s. ISBN 978-076-5642-011.
- EBERSTADT, Nicholas a Hans GROTH. The Russian Federation: Confronting the special challenges of ageing and social security policy in an era of demographic crisis. *International Social Security Review* [online]. 2010, 63(3-4), s. 23-58 [cit. 2016-04-21]. DOI: 10.1111/j.1468-246X.2010.01369.x. ISSN 0020871x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-246X.2010.01369.x>

- EKMAN, J. Political Participation and Regime Stability: A Framework for Analyzing Hybrid Regimes. *International Political Science Review* [online]. 2009, 30(1), s. 7 - 31 [cit. 2016-04-01]. DOI: 10.1177/0192512108097054. ISSN 0192-5121. Dostupné z: <http://ips.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0192512108097054>
- Energy: Crude oil production. *OECD Data* [online]. 2016 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/energy/crude-oil-production.htm>
- EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. *European Union: Newsroom* [online]. 2014 [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm
- Europe and Central Asia: Why Anti-corruption Laws are not stopping the Corrupt. *Transparency International: Space for Transparency* [online]. 2016 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://blog.transparency.org/2016/01/27/europe-and-central-asia-why-anti-corruption-laws-are-not-stopping-the-corrupt/>
- FATTIBENE, Daniele. Russia's Pivot to Asia: Myths and Realities. In: *IAI Working Papers* [online]. 2015, s. 1 - 14 [cit. 2016-04-28]. ISBN 978-88-98650-69-9. ISSN 2280-4331. Dostupné z: <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1544.pdf>
- Freedom In The World: Russia 2015. *Freedom House: 75 Years Championing Democracy* [online]. Washington, 2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/russia>
- GEL'MAN, Vladimir. *Authoritarian Russia: Analyzing Post-Soviet Regime Changes* [online]. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2015 [cit. 2016-04-28]. ISBN 978-0-8229-8093-3. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=1QDzCAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- Global Economic Prospects: Spillovers amid Weak Growth - January 2016. In: *The World Bank* [online]. Washington: Publishing and Knowledge Division, The World Bank, 2016, 286 s. [cit. 2016-03-10]. DOI: 10.1596/978-1-4648-0675-9. ISBN 978-1-4648-0676-6. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2016a/Global-Economic-Prospects-January-2016-Spillovers-amid-weak-growth.pdf>
- HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. Konsolidace demokracie a hybridní režimy - slovenský a chorvatský případ. *Středoevropské politické*

- studie* [online]. Brno, 2003, V(4) [cit. 2016-03-02]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/seps/clanek.php?ID=180>
- HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-23-5.
- HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, XXV, 539 s. ISBN 80-7179-380-9.
- HOLZER, Jan a Pavel MOLEK. *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Masarykovou univerzitou Brno, 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-159-6.
- HOLZER, Jan a Stanislav BALÍK. *Postkomunistické nedemokratické režimy: studie k proměnám politické teorie v posttranzitivním čase*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-128-4.
- HOLZER, Jan. Jasný výsledek versus nejasná perspektiva – ruské prezidentské volby 2000. *Středoevropské politické studie* [online]. Brno, 2000, II(2) [cit. 2016-04-01]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/seps/clanek.php?ID=123>
- CHEIBUB, José A., Jennifer GANDHI a James R. VREELAND. Democracy and dictatorship revisited. *Public Choice* [online]. Springer, 2010, 143(1-2), s. 67 - 101 [cit. 2016-04-21]. DOI: 10.1007/s11127-009-9491-2. ISSN 1573-7101. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007/s11127-009-9491-2>.
- JASAY, Antony de. Russia's Socialist Heritage: Reflections from Europe. *Library of Economics and Liberty* [online]. 2012 [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.econlib.org/library/Columns/y2012/Jasayheritage.html#>
- JASTRZEMBSKÁ, Zdeňka. *Teorie veřejné volby: analýza a revize*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- KAPLAN, Faith. Oil Price, Exchange Rate and Economic Growth in Russia: A Multiple Structural Break Approach. *Advances in Management and Applied Economics* [online]. Scienpress Ltd, 2015, V(4), s. 91 - 104 [cit. 2016-04-21]. ISSN 1792-7552. Dostupné z: <http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=507031095114097090089006091089114075027044035018011062081008079014116120065093098078101118059119046008055088065012027000031115105055045050021108086080024009002020084088037057074025067077093064116028086126072001123125109071075008082073003025088080021006&EXT=pdf>

- KINKOR, Jiří. Teorie veřejné volby: selhává trh nebo filozofie? In: *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. 2000 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1456/jaro2010/DXV_VEEK/um/166764/Teorie_verejne_volby_Kinkor.pdf
- KIVINEN, Markku a Terry COX. Russian Modernisation - A New Paradigm. *Europe-Asia Studies* [online]. 2016, **68**(1), s. 1 - 19 [cit. 2016-04-21]. DOI: 10.1080/09668136.2015.1125573. ISSN 1465-3427. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2015.1125573>
- LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2000.
- MALGINOV, N. a Alexandr RADYGIN. New Amendment's to Russia's Privatization Legislation: Cosmetic Measures or Further Deregulation? *Russian Economic Developments* [online]. Moscow: Gaidar Institute For Economic policy, 2016, **4**(2), s. 86 - 92 [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: http://www.iep.ru/files/text/RED/2016/Russian_Economic_Developments_2_2016.eng.pdf
- MANNING, Robert A. What does Putin want? *Foreign Policy: Shadow Government - notes from the loyal opposition* [online]. 2015 [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2015/12/18/what-does-putin-want/>
- Meeting of the Eurasian Intergovernmental Council: Delegation heads attending the meeting of the Eurasian Intergovernmental Council: *The Russian Government: News* [online]. Gorki, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://government.ru/en/news/22590/>
- Meeting of the Government Import Substitution Commission: Excerpts from Dmitry Medvedev's opening remarks: *The Russian Government: News* [online]. Chelyabinsk, 2016 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://government.ru/en/news/22797/>
- Methodology: Nations in Transit 2015. *Freedom House* [online]. Washington, 2014 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit-2015/methodology>
- MUELLER, Dennis C. *The encyclopedia of public choice* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, s. 32 - 33 [cit. 2016-01-11]. ISBN 978-0-306-47828-4. Dostupné z: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-0-306-47828-4_2?LI=true
- MYANT, M. *Tranzitivní ekonomiky: politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. Nakladatelství XXI. století. ISBN 978-80-200-2268-4.

- OLSON, Mancur. Autocracy, Democracy and Prosperity. In: ZECKHAUSER, Richard. *Strategy and Choice* [online]. Massachusetts Institute of Technology, 1991, s. 131 - 153 [cit. 2016-04-02]. ISBN 0-262-24033-5. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=YsapejLQstkC&oi=fnd&pg=PA131&dq=mancur+olson+1991&ots=XfOww0SQez&sig=mMJIZCLb2hF-NydgiIBQ4EMss7Y&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Polity IV - Country Regime Trends: Russia. *Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1900 - 2013* [online]. Maryland, 2014. [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.systemicpeace.org/polity/rus2.htm>
- REMYINGTON, Thomas F. *Politics in Russia* [online]. 7. vyd.. New York: Routledge, 2012 [cit. 2016-04-18]. ISBN 978-0-205-00579-6. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=0786CgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- ROBINSON, Neil. *The political economy of Russia* [online]. Plymouth: Rowman and Littlefield Publisher, Inc., 2013 [cit. 2016-04-21]. ISBN 978-1-4422-1076-9. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=UE_FBQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false
- Russia battles against low oil prices and Western sanctions: Survey. *Oil and Energy Trends: A Monthly Publication of International Energy Statistics and Analysis* [online]. 2015, **40**(2), s. 11 - 18 [cit. 2016-04-02]. DOI: 10.1111/oet.12227. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/oet.12227/abstract>
- Russia: Growth of the real GDP. *The Statistics portal: Statista* [online]. 2016 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.statista.com/statistics/276951/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-russia-by-quarter/>
- Russia's Top 10 Exports: by Daniel Workman. *World's Top Exports* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.worldstopexports.com/russias-top-10-exports/>
- SALHI, Alexander a Michael BOLLE. *Democracy, Autocracy and Growth: Theoretical Considerations** [online]. Berlin: Jean Monnet Centre of Excellence, 2007, s. 1 - 24 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <http://www.jmc-berlin.org/new/documents/Lucca%2018022008.pdf>
- SCHMITTER, Philippe a Terry Lynn KARL. What democracy is.. and is not. *Journal of Democracy*. 1991, **3**(2), s. 75 - 88.

- SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. Klasikové společenských věd. ISBN 8073250446
- Socioeconomic development scenarios and parameters for 2017 - 2019: From Dmitry Medvedev's introductory remarks. *The Russian Government: News* [online]. Moskva, 2016 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://government.ru/en/news/22751/>
- Status Index 2006 - 2016: Post-Soviet Eurasia. *Bartelsmann Stiftung: Transformation Atlas* [online]. Gütersloh, 2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: https://atlas.bti-project.org/share.php?1*2016*CO:SMX-SDX:TABVER*DOA*DOA:1:0:0:0:0:1:E01:0:VER:0,ESE,LAC,ASO,ENA:0,CIS,ESA,WCA
- SUTELA, Pekka. *The political economy of Putin's Russia* [online]. New York: Routledge, 2012 [cit. 2016-04-21]. ISBN 978-020-3123-263. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=UE_FBQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false
- ŠULC, Zdislav. *Stát a ekonomika: příspěvek k teorii hospodářské politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0817-0.
- TÓTH, Rastislav. *Politologický slovník*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0807-5.
- TREISMAN, Daniel. *Oil and Democracy in Russia* [online]. National Bureau of Economic Research: Cambridge, 2010 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w15667.pdf>.
- VANČURA, Petr. *Teorie demokracie*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 2012. ISBN 978-80-86885-28-5.

8 Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozložení zemí v závislosti na jejich režimu a hospodářském růstu.....	23
Obrázek 2: Vývoj hodnocení demokracie/autokracie v SSSR a Ruské federaci v letech 1985 až 2014.....	29
Obrázek 3: Vývoj ukazatel <i>status demokracie</i> mezi lety 2006 a 2016	31
Obrázek 4: Vývoj HDP Ruska mezi lety 1989 a 2014	33
Obrázek 5: Index spotřebitelských cen v RF v letech 2013 – 2015 (2010=100)	39
Obrázek 6: Vývoj průměrných cen za 1 barel ropy mezi lety 1989 a 2015 (v USD)	40

9 Seznam tabulek

Tabulka 1: Systematizace režimů podle hodnoty <i>indexu demokracie</i>	20
Tabulka 2: Globální reálný růst HDP ve světě.....	32
Tabulka 3: Srovnání struktury HDP RF v letech 2000 a 2014.....	45